

บทที่ 3

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

เนื้อหาบทที่ 3

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

- 3.1 ประวัติความเป็นมา
- 3.2 ประวัติศาสดา
- 3.3 คัมภีร์ในศาสนา
- 3.4 หลักคำสอนที่สำคัญ
- 3.5 ตริมูรติในศาสนาฮินดู
- 3.6 พระเจ้าสูงสุดของศาสนาฮินดู
- 3.7 หลักความเชื่อและจุดหมายสูงสุด
- 3.8 พิธีกรรมที่สำคัญ
- 3.9 นิกายในศาสนา
- 3.10 สัญลักษณ์ของศาสนา
- 3.11 สถานะปัจจุบันของศาสนา

แนวคิด

1. ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเกิดในประเทศอินเดียเมื่อประมาณ 1000 ปีก่อนพุทธศักราช เป็นศาสนาที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในโลก เจ้าลัทธิ หรือผู้แต่งตำรา มีทั้งหมด 19 ท่าน สิ่งเคารพสูงสุด 3 อย่างของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเรียกว่า “ตรีมูรติ” ได้แก่ มหาเทพ 3 องค์ คือ พระพรหม พระนารายณ์ และพระศิวะ

2. คัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) ศรุติ ได้แก่ คัมภีร์พระเวท ทั้ง 4 อัน ได้แก่ ฤคเวท ยชุรเวท สามเวท และอถรรพเวท 2) สมฤติเป็นคัมภีร์ชั้นสอง เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดกันสืบมา มีการแต่งตำราประกอบขึ้นเพื่อช่วยสนับสนุนในการศึกษาคัมภีร์พระเวท เรียกว่า คัมภีร์เวททางศาสตร์

3. หลักคำสอนของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่สำคัญมีอยู่ 3 ประการคือ 1)หลักอาศรม 2)หลักปรมาตมัน 3)หลักโมกษะถือว่าเป็นหลักความดีสูงสุดในศาสนาและในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีจุดหมายสูงสุดของชีวิตอันเป็นความสงบสุขชั่วนิรันดร์อย่างแท้จริง คือ ความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระพรหมหรือปรมาตมัน

4. ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีสัญลักษณ์คือเครื่องหมายอักษรเทวนาครี เรียกว่า “โอม” ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีนิกายอยู่มากมาย นิกายใหญ่ๆ ที่มีผู้นับถืออยู่เป็นจำนวนมากมีอยู่ 3 นิกาย คือ นิกายไวษณวะ นิกายไศวะ และนิกายศักติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ นักศึกษามองเห็นภาพรวมประเด็นที่เป็นสาระสำคัญทางศาสนาของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูได้อย่างสมบูรณ์

2. เพื่อให้ นักศึกษาสามารถถ่ายทอดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของศาสนาประวัติศาสตร์ คัมภีร์สำคัญในศาสนา หลักคำสอนที่สำคัญในศาสนา หลักความเชื่อและจุดหมายสูงสุดในศาสนาของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูได้อย่างถูกต้อง

3. เพื่อให้ นักศึกษาสามารถถ่ายทอดเกี่ยวกับพิธีกรรมและวันสำคัญทางศาสนา นิกายในศาสนา สัญลักษณ์ของศาสนา และฐานะปัจจุบันของศาสนาของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 3

ศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู

3.1 ประวัติความเป็นมา

ก่อนที่จะได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ขอทำความเข้าใจใน
ที่นี้ก่อนว่าศาสนาพราหมณ์กับศาสนาฮินดูเป็นศาสนาเดียวกัน เพราะถ้าจะแยกเป็นคนละ
ศาสนาถือเป็นศาสนาพราหมณ์ศาสนาหนึ่ง ศาสนาฮินดูศาสนาหนึ่ง ย่อมหมายความว่า
ศาสนาพราหมณ์ได้ตายไปแล้ว และศาสนาฮินดูเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นใหม่ แต่ในความเป็นจริง
นั้นศาสนาพราหมณ์มิได้ตาย และศาสนาฮินดูก็มิได้เกิดขึ้นมาใหม่ แต่ได้พัฒนามาจากศาสนา
พราหมณ์ อีกประการหนึ่ง ศาสนิกผู้นับถือศาสนาดังกล่าวตลอดจนผู้นำทางศาสนาก็ได้ให้
คำอธิบาย และยอมรับว่าศาสนาพราหมณ์กับศาสนาฮินดูเป็นศาสนาเดียวกัน จึงเรียกรวมกัน
ว่าศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน นับตั้งแต่ชนชาติ
อารยันเริ่มถิ่นฐานในชมพูทวีป จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ทำให้มีชื่อนับตั้งแต่เริ่มแรก เรียกว่า
ศาสนาสนาตะนะ แปลว่า ศาสนาที่ดำรงอยู่นิรันดร์ ไม่มีวันเสื่อม ต่อมาเกิดคัมภีร์พระเวทจึง
เรียกว่า ไวทิกธรรม แปลว่า ธรรมที่ได้จากพระเวท ภายหลังได้เปลี่ยนเป็นอารยธรรม แปลว่า
ธรรมอันดีงาม เมื่อพวกพราหมณ์มีอิทธิพลทางศาสนาจึงได้ชื่อว่า “ศาสนาพราหมณ์ธรรม”
แปลว่า คำสอนของพราหมณาจารย์ จนกระทั่งได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาจึงได้ชื่อใหม่
ว่า หินธุธรรม หรือ ฮินดูธรรม แปลว่า ธรรมที่สอนลัทธิฮิงสา ซึ่งคำว่าฮิงสานี้แปลว่า การ
ไม่เบียดเบียน

สืบเนื่องมาจากการที่ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้เกิดขึ้นและพัฒนามาเป็นเวลานาน
นี้ทำให้แนวความคิดทางศาสนาแตกต่างกันออกไปมาก ดังนั้นการที่จะศึกษาศาสนาพราหมณ์-
ฮินดูเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและการพัฒนาทางด้านแนวความคิดทางศาสนาให้กระจ่างยิ่งขึ้นนั้น
เราต้องศึกษาเกี่ยวกับการแบ่งยุคสมัยของศาสนาทั้งก่อน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วนักปราชญ์ทาง
ศาสนาได้แบ่งยุคของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูออกอย่างกว้างๆ เป็น 3 ยุคด้วยกัน คือ 1) ยุค

พระเวท อยู่ในช่วงประมาณ 1,000-100 ปีก่อนพุทธกาล 2) ยุคพราหมณ์ ประมาณ 100 ปีก่อนพุทธกาลถึง พ.ศ. 700 และ 3) ยุคฮินดู ตั้งแต่ พ.ศ. 700 เป็นต้นมา แต่สำหรับในตำราเล่มนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักศึกษา ในการที่จะได้เห็นถึงพัฒนาการในแง่ประวัติศาสตร์ได้อย่างชัดเจนและลุ่มลึกไปตามลำดับ จึงขอเสนอหลักการแบ่งตามแนวทางของท่านเสถียร โกเศศ และนาคะประทีป¹ โดยแบ่งเป็นยุคสมัยดังนี้ คือ

1. สมัยดึกดำบรรพ์ ระยะเวลาประมาณ 1,000 ปี ก่อนพุทธกาล
2. สมัยพระเวท ระยะเวลาประมาณ 957-475 ปีก่อนพุทธกาล
3. สมัยพราหมณ์ ระยะเวลาประมาณ 257 ปีก่อน พ.ศ. - พ.ศ.43
4. สมัยฮินดูเก่า (ฮินดูแท้) ระยะเวลาประมาณ 57 ปีก่อน พ.ศ. - ต้นพุทธกาล
5. สมัยอุปนิษัท ระยะเวลาประมาณ 57 ปีก่อน พ.ศ. - ต้นพุทธกาล
6. สมัยสูตร ระยะเวลาประมาณ พ.ศ. 60 - พ.ศ. 360
7. สมัยอวตาร ระยะเวลาประมาณ พ.ศ. 220 - พ.ศ. 660
8. สมัยเลื่อม ระยะเวลาประมาณ พ.ศ. 861 - พ.ศ. 1190
9. สมัยฟื้นฟู ระยะเวลาประมาณ พ.ศ. 1200 - พ.ศ. 1740
10. สมัยภักดี ระยะเวลาประมาณ พ.ศ. 1740 - พ.ศ. 2300
11. ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูปัจจุบัน ระยะเวลาประมาณ พ.ศ. 2300 - ปัจจุบัน

3.1.1 สมัยดึกดำบรรพ์

ในดินแดนชมพูทวีปนี้ แต่เดิมเป็นที่อาศัยของชนพื้นเมืองเดิมที่เรียกว่าพวกทราวิท หรือ ดรಾವิดีเยน (Dravidian) หรือพวกมิลักกะ ซึ่งมีเผ่าย่อยต่างๆ อีกหลายเผ่า แต่รูปร่างลักษณะคล้ายกันคือรูปร่างเล็ก ผิวดำ จมูกรีน ต่อมาพวกอินโด-ยูโรเปียน (Indo-European) หรือพวกอารยัน ซึ่งมีลักษณะผิวขาว จมูกโด่ง รูปร่างสูงใหญ่ ซึ่งเดิมอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำโวลกา แม่น้ำอูราล ทะเลสาบแคสเปียน แล้วได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุ แม่น้ำคงคา และแม่น้ำยมนา เมื่อมีกำลังคนมากขึ้น จึงได้แผ่ขยายอำนาจเข้ามายึดครองดินแดนของพวกชาวพื้นเมืองเดิมซึ่งก็คือพวกทราวิทหรือมิลักกะ และได้แบ่งการปกครองออกเป็นระบบ ตลอดจนพัฒนาความเชื่อทางศาสนาโดยยกย่องเทพของตนอยู่เหนือชนพื้นเมืองเดิม ซึ่งแต่เดิมนั้นทั้งพวกมิลักกะและพวกอารยันต่างก็มีศาสนาเดิมของตนอยู่ก่อนแล้ว พวกมิลักกะนับถือธรรมชาติ

¹ อนุমানราชธน พระยา และสารประเสริฐ, พระ. ลัทธิของเพื่อน โดย เสถียร โกเศศ และ นาคะประทีป (นามแฝง), 2500 หน้า 79-168.

คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เชื่อว่าธรรมชาติทั้ง 4 เป็นเทพเจ้า มีตัวตน มีชีวิตจิตใจ ประทับอยู่บนสวรรค์ จึงมีพิธีบวงสรวงเทพเจ้าด้วยไฟ เพราะเชื่อว่าควันไฟที่ลอยขึ้นสู่เบื้องบนนั้น เป็นสื่อนำความประสงค์ของผู้ส่งเวทย์ไปแจ้งให้เทพเจ้าทราบ และการที่ไฟไหม้เครื่องสังเวทย์หมดไป คือการสลายเครื่องสังเวทย์ของเทพเจ้า

ส่วนศาสนาเดิมที่พวกอารยันนับถือก่อนอพยพเข้าสู่อินเดียนั้น ได้แก่ การนับถือธรรมชาติและวิญญาณบรรพบุรุษ ธรรมชาติที่พวกอารยันนับถือว่าเป็นเทพเจ้าคือ

1. พระอินทร์ เป็นเทพผู้บันดาลสรรพสิ่งทั้งหลายให้เกิดขึ้นในโลก
2. พระสวาตริ เป็นเทพแห่งแสงสว่างและความร้อน
3. พระวรุณ เป็นเทพแห่งความเย็น ความชุ่มชื้น
4. พระยม เป็นเทพแห่งความตาย

ซึ่งพวกอารยันยังถือว่าเทพทั้ง 4 นี้เป็นเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ รักษาทิศทั้ง 4 ของโลกอีกด้วย จึงเรียกว่า โลกบาล พิธีบูชาเทพเจ้าจะกระทำควบคู่กับพิธีบูชาดวงวิญญาณบรรพบุรุษด้วยการนำอาหารไปวางที่พื้นดิน เรียกว่า พลี หลังจากที่ได้เข้ามาทำการปกครองพวกมิลักซะแล้ว ได้ปรับเทพเจ้าที่ตนนับถือเข้ากับเทพเจ้าของถิ่นเดิม โดยสร้างเทพเจ้าอัคนีขึ้นใหม่ เพราะเห็นว่าพวกชาวพื้นเมืองนิยมบูชาไฟ แต่ให้อยู่ในฐานะเป็นเทพบริวารของพระสวาตริ เพื่อให้พวกพื้นเมืองเดิมสำนึกตนอยู่เสมอว่าอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของพวกอารยัน

3.1.2 สมัยพระเวท

ในระยะเวลาที่พวกอารยันได้สร้างเทพเจ้าขึ้นใหม่หลายองค์ ซึ่งสามารถจัดแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

- กลุ่มที่ 1 เทพเจ้าแห่งสวรรค์ ได้แก่ วรุณ สุริยะหรือพระอาทิตย์ สวาตริ วิษณุ อูษามิตรระ อทิตี อรรมัน และอัศวิน
- กลุ่มที่ 2 เทพเจ้าในอากาศ ได้แก่ วาตะ อินทระ รุทระ ปรรชันยะ มารุต
- กลุ่มที่ 3 เทพเจ้าบนพื้นโลก ได้แก่ อัคนี โสम และยม

และมีการฆ่าสัตว์บูชายัญรวมทั้งการถวายน้ำโสมประกอบกับการขับกล่อม พิธีกรรมในสมัยนี้จึงมีความซับซ้อนมากขึ้น ทำให้เกิดคนกลุ่มหนึ่งขึ้นมาคือพวกพราหมณ์ มีหน้าที่ทำพิธีกรรม พราหมณ์จึงมีอำนาจมากขึ้น และทำหน้าที่แตกต่างกันไปดังนี้

พวกที่ 1	ทำหน้าที่บูชาเทพ	เรียกว่า	พราหมณ์โหรตา
พวกที่ 2	ทำหน้าที่สวดขับกล่อม	เรียกว่า	พราหมณ์อุทาคาตา
พวกที่ 3	ทำหน้าที่จัดพิธีกรรมตามลัทธิ	เรียกว่า	พราหมณ์อหฺวรฺรยู

พราหมณ์ทั้ง 3 พวกนี้ จะปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อเนื่องกันตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีพราหมณ์อีกพวกหนึ่งเรียกว่า “พรหมา” เป็นผู้เชี่ยวชาญในการประกอบพิธีกรรม ทำหน้าที่ควบคุมบูชาโยนิให้ถูกต้องตามคัมภีร์พระเวท ในแต่ละครั้งที่ทำพิธีบูชาเทพเจ้าต้องมีการเชิญวิญญาณบรรพบุรุษมาร่วมพิธีด้วยเสมอ สมัยนี้เป็นสมัยที่พราหมณ์แข่งขันกันสร้างศรัทธา จึงมีการคิดค้นพิธีกรรมเพื่อสร้างความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์และสงวนรูปแบบเคล็ดลับเฉพาะกลุ่มของตนเท่านั้น สถานศึกษาของพวกพราหมณ์จึงได้เกิดขึ้น

การที่ยุคนี้ได้ชื่อว่ายุคพระเวท เพราะพวกพราหมณ์ได้ประมวลบทสวดขับต่างๆ โดยรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ จึงเกิดเป็นคัมภีร์ทางศาสนาขึ้นมาเป็นฉบับแรกเรียกว่า “ฤคเวท” เป็นคำฉันท์สำหรับสวดอ้อนวอนและสรรเสริญพระเจ้า ตลอดจนเป็นบทสวดขับกล่อมสำหรับพิธีถวายน้ำโสมและโคลกผสมร้อยแก้วอธิบายวิธีประกอบพิธีกรรมบวงสรวงพระเจ้า คัมภีร์นี้พวกพราหมณ์เชื่อว่าเป็นศรุตี คือเป็นเสียงทิพย์ที่ได้ยินมาจากพรหมซึ่งเป็นพระเจ้าผู้สร้างโลก สร้างมนุษย์และสร้างบรรพบุรุษของพราหมณ์

ต่อมาพราหมณาจารย์ได้เลือกคัณฑ์ที่ผูกไว้เป็นมนต์ สวดขับในคัมภีร์ฤคเวทเอามาจัดใหม่เป็นอีกหมวดหนึ่ง เพื่อเป็นคู่มือของพราหมณ์อุทาคาตาในการทำพิธี หมวดที่คัดออกมานี้เรียกว่า สามเวท ใช้สวดในพิธีบูชาน้ำโสมแก่เทพเจ้า

นอกจากนี้ ยังมีคู่มืออีกหมวดหนึ่งคัดเอาแต่หมวดมนต์โคลก และหมวดคำร้อยแก้ว ซึ่งว่าด้วยพิธีทำพิธีกรรมมารวมกัน สำหรับให้พวกพราหมณ์อหฺวรฺรยูใช้ในพิธี เรียกหมวดนี้ว่า “ยชุรเวท”

ดังนั้นเมื่อรวมฤคเวทกับสามเวทในภายหลังแล้ว จึงเรียกว่า ไตรเพท

ยุคพระเวทนี้สิ้นสุดลงเมื่อกำเนิดเทพเจ้าองค์ใหม่คือ พระพรหม

แล้วที่สำคัญมากอีกเรื่องหนึ่งในสมัยพระเวท คือการแบ่งบุคคลในสังคมออกเป็น 4 ประเภท เรียกว่า วรณะ คำว่า วรณะ แปลว่าสีผิว สันนิษฐานว่าการแบ่งชั้นคนในระยะแรกคงถือตามสีผิว ซึ่งแต่เดิมมีเพียง 2 วรณะ คือพวกผิวดำ ได้แก่พวกทราวิท(ดราวิเดียน) ซึ่งเป็นชน

พื้นเมืองเดิมกับพวกผิวขาว ได้แก่พวกอารยันที่เข้ามาบูรณและตั้งถิ่นฐานในอินเดียในยุค
พระเวทตอนต้น ซึ่งในเวลาต่อมาได้แบ่งออกเป็น 4 วรรณะ คือ

1. วรรณะพราหมณ์ มีหน้าที่ติดต่อกับเทพเจ้า สืบสอนศาสนาและประกอบพิธีกรรมแก่
ประชาชนทุกวรรณะ นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ศึกษาจดจำและสืบทอดคัมภีร์พระเวท และเป็น
ปุโรหิตให้แก่กษัตริย์ พวกพราหมณ์ถือว่าพวกตนเป็นวรรณะสูงสุดในสังคม เพราะเกิดจาก
พระโอษฐ์ของพระผู้เป็นเจ้าตามที่อ้างไว้ในคัมภีร์พระเวท

2. วรรณะกษัตริย์ ได้แก่พวกนักรบ ทำหน้าที่ป้องกันชาติบ้านเมืองและทำศึกสงคราม
ขยายเขตแดน ในคัมภีร์ฤคเวทกล่าววว่าวรรณะกษัตริย์เกิดจากพระพาหา (แขน) ของพระผู้
เป็นเจ้า

3. วรรณะแพศย์ เป็นวรรณะของคนส่วนใหญ่ในสังคม ได้แก่ผู้ประกอบพาณิชยกรรม
เกษตรกรรม และศิลปหัตถกรรมต่างๆ วรรณะแพศย์เกิดจากพระโสณิ (ตะโพก) ของพระผู้เป็นเจ้า

4. วรรณะศูทร เป็นวรรณะของพวกกรรมกร ผู้ทำงานรับจ้างที่ต้องใช้แรงงานแบกหาม
หรือให้บริการแก่วรรณะอื่นๆ วรรณะศูทรถือเป็นวรรณะต่ำสุด เพราะเกิดจากพระบาทของ
พระผู้เป็นเจ้า

ในสมัยพระเวท คนในสังคมส่วนใหญ่จะอยู่ในวรรณะแพศย์ แต่ในปัจจุบันวรรณะศูทร มี
มากที่สุดคือ 61% ของอินเดียทั้งหมด และคนพวกนี้ได้แก่พวกคนชั้นกรรมมาชีพ โสเภณี และ
กรรมกร

นอกจากนี้ ยังมีพวกนอกวรรณะ ซึ่งเกิดจากการแต่งงานข้ามวรรณะ เรียกว่า จัณฑาล พวก
นี้เป็นที่รังเกียจของทุกวรรณะ การแบ่งวรรณะดังกล่าวคงเกิดจากการแบ่งแยกพวกหมู่ตามเผ่า
พันธุ์ด้วย ปรากฏสันนิษฐานว่าพวกนักบวชและพ่อค้าเผ่าอารยันได้กลายเป็นวรรณะพราหมณ์
กษัตริย์ และแพศย์ พวกทาสของอารยันได้กลายมาเป็นวรรณะศูทร ส่วนพวกเจ้าถิ่นชมพูทวีป
แต่เดิม และชนเผ่าล้าหลังอื่นๆ เป็นพวกนอกวรรณะ และค่อยๆ ถูกจัดรวมเข้าในวรรณะต่ำ

ในคัมภีร์มनुธรรมศาสตร์ มีความหมายแสดงไว้ว่าวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์
เป็นอารยะ ส่วนวรรณะศูทรและนอกนั้นเป็นอนารยะ ซึ่งการแบ่งชั้นตามระบบวรรณะของ
สังคมอินเดียนี้เป็นเครื่องมือสงวนและจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพ และกิจการทั้งหลาย

3.1.3 สมัยพราหมณ์

ในสมัยนี้ พวกอารยันได้ยึดครองตอนเหนือของอินเดียทั้งหมด จึงเกิดเป็นแคว้นต่าง ๆ แต่แคว้นต่างมีอิสระไม่ขึ้นต่อกัน เช่นแคว้นปัญจาละ แคว้นอโยธนา แคว้นกุรุเกษตร เป็นต้น พระราชาและขุนนางผู้ใหญ่ต่างก็มีกรรมสิทธิ์ครอบครองที่ก่อตั้งใช้ชีวิตอย่างมั่งคั่งฟุ่มเฟือย ส่วนชนชั้นกลางที่ไม่มีที่ดินต่างไปประกอบอาชีพค้าขายจนร่ำรวย พวกพื้นเมืองเดิมที่อยู่ใต้อำนาจของอารยันซึ่งเรียกว่า ทาสย์ ได้กลายเป็นชนชั้นคหทร ซึ่งเป็นชนต่ำที่ชาติอารยันทุกชั้นจะร่วมสมาคมไม่ได้

เนื่องจากพวกอารยันเชื่อในความลัทธิความศักดิ์สิทธิ์ของพระผู้เป็นเจ้า และการทำพิธีพลีบูชาเพราะเหตุว่าถ้าการประกอบพิธีกรรมเป็นไปอย่างถูกต้องจนเป็นที่พอพระทัยของพระเจ้าแล้ว จะทรงเมตตาประทานพรให้สมปรารถนาและถ้าผู้ประกอบพิธีกรรมมีความมานะพากเพียรจนถึงที่สุดก็อาจเปลี่ยนสถานภาพจากมนุษย์ธรรมดาไปเป็นเทพเจ้าได้ ในยุคสมัยนี้พราหมณ์เป็นผู้มีอิทธิพลสูงสุดในจิตใจของประชาชน เพราะเป็นผู้ผูกขาดความรู้ในการประกอบพิธีกรรม และสามารถติดต่อกับพระเจ้าได้เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น และผลจากการยกย่อง สถานภาพของพราหมณ์ได้ทำให้เกิดค่านิยมในการประพาศพรหมจรรย์ และเชื่อกันว่าสามารถยกสถานะให้เท่าเทียมกับพระราชาได้ จึงเกิดการสละครอบครัวและทรัพย์สมบัติออกบวชกันเป็นจำนวนมาก ทำให้มีลัทธิใหม่ๆ เกิดขึ้น สมัยนี้จึงได้ชื่อว่าสมัยพราหมณะหรือพราหมณ์

หน้าที่ของพราหมณ์

พวกพราหมณ์เป็นชนชั้นสำคัญของสังคม มีหน้าที่เฉพาะที่ชนชั้นอื่นไม่สามารถทำหน้าที่แทนได้ มีดังนี้คือ

1. เป็นผู้ทำพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งมีระบบแบบแผนที่ซับซ้อนยิ่ง เช่นพิธีกรรมในการราชาภิเษกที่เรียกว่า ราชสยะ พิธีปล่อยม้าอุปการ เรียกว่า อัศวเมธ และบุรุษเมธ อันเป็นการบูชาอัญมณย์ ซึ่งพิธีเหล่านี้คนทั่วไปไม่อาจทำให้ถูกต้องโดยลำพังได้
2. เป็นผู้อธิบายเทพเจ้าองค์ใหม่ที่เกิดขึ้น คือ พระพรหม เพราะแต่เดิมมาพวกพราหมณ์ยกย่องพระอินทร์บ้าง พระรุทระบ้าง ต่อมาภายหลังความคิดได้เปลี่ยนแปลงไป โดยยกให้พระพรหมเป็นเทพสูงสุดแต่เพียงองค์เดียว เพราะเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่ง ทรงสถิตอยู่ในทุก ๆ สิ่ง พราหมณ์จึงต้องมีหน้าที่อธิบายให้ประชาชนเข้าใจ ได้รู้ซึ่งถึงอันติมัจจุและมรรควิถีที่จะเข้าถึงด้วยการทำความดีและการบำเพ็ญตบะ

นอกจากพระพรหมแล้ว ยังมีเทพเจ้าที่เกิดใหม่อีก 2 องค์ คือ พระคิเว ซึ่งแต่เดิมเป็นเทพแห่งภูเขา และพระวิชณุ แต่เดิมเป็นเทพแห่งทะเลและมหาสมุทร

3. เป็นผู้สร้างคัมภีร์ใหม่ 2 คัมภีร์ คือ

คัมภีร์อรัณยกะ (บทเรียนในป่า) เป็นคู่มือสำหรับผู้สละเรือนประพาศพรหมจรรย์ ไปใช้ชีวิตในป่า เรียกว่า “**วานปรัสต์**” บุคคลเหล่านี้มีชีวิตรอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพังในบรรณศาลา หรืออาจอยู่รวมเป็นกลุ่มในอาศรม นุ่งห่มด้วยเปลือกไม้หรือหนังสัตว์ ขมวดผม มวยสูง ใช้ชีวิตในป่าโดยอาศัยผลไม้และบำเพ็ญตบะด้วยการทรมานร่างกายเพื่อชำระวิญญูญาณให้บริสุทธิ์ อันเป็นวิธีที่เชื่อกันว่าจะช่วยให้เข้าถึงพรหมและมีอิทธิฤทธิ์เหนือเทวดาและมนุษย์ ผู้ที่ประสงค์จะบวชเป็นฤาษีจำเป็นต้องศึกษาความรู้เบื้องต้นก่อนจึงเกิดคัมภีร์อรัณยกะขึ้นมา

คัมภีร์อาถรรพเวท ประกอบด้วยคาถาต่างๆ ใช้เสกเป่าทำความอัปมงคลและสร้างสวัสดิมงคล คัมภีร์เล่มนี้ต่อมาได้ถูกจัดเป็นคัมภีร์เล่มที่ 4 ต่อจากไตรเพท จุดประสงค์ของการสร้างเพื่อปลุกฝังความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนาพราหมณ์ให้ลึกซึ้ง เพราะปลายยุคศาสนาพราหมณ์ต้องเผชิญหน้ากับความรุ่งเรืองของพุทธศาสนาซึ่งเป็นคู่แข่งที่สำคัญ

ผลที่เกิดจากคนในสังคมทำหน้าที่ต่างกันทำให้เกิดการแบ่งชนชั้นวรรณะ โดยพวกพราหมณ์เป็นผู้ทำหน้าที่นี้ ซึ่งมีทั้งหมด 4 วรรณะ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร และพราหมณ์ยังได้สร้างความเชื่อที่ว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างมนุษย์ ตลอดจนกำหนดหน้าที่ต่างๆ ขึ้นมาเพื่อสันติสุขในการอยู่ร่วมกันวรรณะกษัตริย์เป็นวรรณะที่สร้างจากพระพาหาของพระพรหม วรรณะพราหมณ์สร้างจากพระโอษฐ์ของพระพรหม วรรณะแพศย์สร้างจากพระโสณีของพระพรหม และวรรณะศูทรสร้างจากพระบาทของพระพรหม สำหรับผู้ที่เกิดนอกวรรณะทั้ง 4 ดังได้กล่าวมาแล้วนั้นเรียกว่า “วรรณสังกร”

3.1.4 สมัยฮินดูเก่า (ฮินดูแท้)

ในสมัยนี้อินเดียตอนเหนือตกเป็นของชาตอารยันทั้งหมด ภาคเหนือของอินเดียจึงเจริญเติบโตและมั่งคั่ง อาณาจักรสำคัญของพวกอารยันในสมัยนี้มี 4 แห่ง คือ แคว้นอวันตี แคว้นวังสะ แคว้นโกศล และแคว้นมคธ สมัยนี้เป็นสมัยแรกที่เกิดปรัชญา ซึ่งถือได้ว่าเป็นแก่นแท้ของศาสนาพราหมณ์ซึ่งพราหมณาจารย์ทั้งหลายเป็นผู้คิดขึ้น และในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้เองที่ลัทธิศาสนาซึ่งมีชื่อเดิมว่าศาสนาพราหมณ์ได้กลายมาเป็นศาสนาฮินดู พวกพราหมณาจารย์ได้ช่วยกันปรับปรุงลัทธิของตนจนได้รับความนิยมแพร่หลาย สถานศึกษาของ

นักบวชพราหมณ์ได้พัฒนาให้เจริญมากขึ้นจนกลายเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาอยู่ที่เมือง
ตักสิลาเป็นที่ชุมนุมของพวกเขา ทิศาปาโมกข์

อนึ่ง ในสมัยนี้ ได้มีการกำหนดความสำคัญของเทพเจ้ากันใหม่ตามความนิยมของสังคม
“พรหมา” ได้รับการยกย่องให้เป็นองค์แห่งความแท้จริงองค์เดียว ซึ่งประทานความรู้ให้เรา
สามารถเห็นแจ้งได้ บรรดาเทพทั้งหลายเป็นลักษณะที่ปรากฏขึ้นชั่วคราวของพระผู้ทรง
ความเป็นหนึ่ง แม้จะถือว่าพรหมาเป็นอันดิมสัจจ์ แต่ประชาชนส่วนมากยังคงยอมรับนับถือ
เทพเหมือนเดิม เพราะลักษณะของพรหมานั้นยากที่ชาวบ้านสามัญจะพลอยคิดตามได้

ในด้านความคิด เรื่องการเกิดและการตายได้ถูกอธิบายว่า การที่มนุษย์ต้องเวียนว่ายตาย
เกิดในสภาพต่าง ๆ กัน เพราะกรรมเก่า (ซึ่งหมายถึงการกระทำดีและชั่ว) พรหมาเป็นศูนย์
รวมและเป็นต้นกำเนิดแห่งวิญญานทั้งปวง สิ่งมีชีวิตทั้งหลายล้วนถือกำเนิดมาจากพรหม
วิญญานทุกดวงที่แยกออกมาจากพรหมอาจเข้าสิงสถิตในร่างกายของเทวดา มนุษย์ สัตว์ หรือ
พืชก็ได้ ทุกครั้งที่ร่างเดิมแตกดับจากสภาพใดสภาพหนึ่งไปอุบัติในร่างใหม่เรียกว่า ภพ หรือ
ชาติหนึ่ง ตราบใดที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดไม่ว่าจะเกิดอะไรก็ตามคงต้องผจญกับความทุกข์
เรื่อยไป เมื่อใดก็ตามที่วิญญานหลุดพ้นจากภาวะเวียนว่ายตายเกิดเรียกว่า โมกษะ วิญญาน
ดวงนั้นจะกลับไปรวมกับพรหมเช่นเดิม การที่จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ก็ด้วย
การยุติการกระทำกรรมทั้งดีและชั่ว

ความคิดในเรื่องวันสิ้นโลกได้ถูกเชื่อกันว่าโลกที่พรหมสร้างมีกำหนดอายุชััย เมื่อครบ
กำหนดอายุชััยจะมีการล้างโลกแล้วสร้างโลกขึ้นใหม่ ระยะเวลา นับแต่สร้างโลกจนถึงล้างโลก
เรียกว่า “กัลป์” ในหนึ่งกัลป์แบ่งเป็น 4 ยุค คือ กฤตยุค เตรตายุค ทวาปรยุค และกลียุค ยุค
ทั้ง 4 รวมกันเรียกว่า “มหายุค” แต่ละยุคเวลาจะสั้นลงๆ ตามลำดับ พร้อมกันนั้นความดั่งาม
ในโลกก็ลดลงตามลำดับเช่นกัน คือ

1. กฤตยุค (เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สัตตยุค) เป็นยุคแห่งสัจธรรมอันบริสุทธิ์ มีแต่พรหมัน
เพียงพระองค์เดียว ไม่มีความโลภ โกรธ หลง ความคดโกงและความทุกข์ ผู้ใดปรารถนาสิ่งใด
ย่อมได้สิ่งนั้น

2. เตรตายุค สัจธรรมเสื่อมลงจากกฤตยุค 1 ใน 4 ไม่มีการประกอบพิธีกรรม มนุษย์
ปฏิบัติธรรมเพื่อหวังานิสงส์ จากการปฏิบัติธรรมนั้น

3. ทวาปรยุค สัจธรรมเสื่อมลงครึ่งหนึ่งของสมัยกฤตยุค มนุษย์เริ่มประสพภัยจากความ
เจ็บป่วย เกิดตื้นหา นิยมทำความชั่ว และมีพิธีล้างความชั่ว พระเวททั้ง 4 เกิดในยุคนี้ แต่ไม่ได้

รับความสนใจจากมนุษย์

4. กลียุค (ยุคสุดท้าย) สัจธรรมเหลือเพียง 1 ใน 4 ของยุคแรก มนุษย์ไม่สนใจเรื่องศีลธรรม ตกเป็นทาสของราคะ โทสะ โมหะ

ประชาชนที่อยู่ใต้อาณัติของพระพรหม และแพศย์ ทุกคนต้องส่งบุตรเข้ารับการศึกษาศึกษาในสถานศึกษาแห่งใดแห่งหนึ่งของพรหมก่อนเริ่มการศึกษา นักบวชพรหมจะทำพิธีเสกเป่ามนตร์และคล้องเส้นด้ายมงคลศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่า สายธูร่า เฉวียงบ่า พิธีนี้เรียกว่า ยัชโญปวีต ผู้ผ่านการทำพิธีดังกล่าวนี้แล้วถือว่าเป็นผู้เกิดใหม่อีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า ทวิชะ แปลว่า ผู้เกิดสองครั้ง

3.1.5 สมัยอุปนิษัท

ในสมัยนี้เป็นช่วงระยะเวลาของการพยายามค้นหาทางหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดทำให้เกิดเจ้าลัทธิที่มีความเห็นแตกต่างกันเป็น 4 พวกคือ

พวกที่ 1 เป็นพวกที่เชื่อในผลแห่งญาณ คือ ความรู้แจ้ง

พวกที่ 2 เป็นพวกที่เชื่อในผลแห่งการทำปณิชาตัณหา

พวกที่ 3 เป็นพวกที่เชื่อในผลของการบำเพ็ญตบะ ทรมานกาย-ใจ

พวกที่ 4 เป็นพวกที่เชื่อว่าการปฏิบัติให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดนั้น ต้องพึ่งตัวเอง หาใช่การสวดมนต์อ้อนวอน บูชาเทพเจ้า และสิ่งที่อยู่ในโลกนี้ล้วนเป็นมายาสกตกันจิตไม่ให้เข้าถึงจุดหมายปลายทางซึ่งเป็นนามธรรม ดังนั้นการปฏิบัติอย่างเข้มงวดเพื่อละโลกียวิสัยสามารถกระทำด้วยการบำเพ็ญตบะและการบำเพ็ญฌาน ซึ่งอาจจะปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทำไปพร้อมๆ กันทั้งสองอย่าง ทำให้เกิดนักบวช 3 พวกคือ “ปริพาชก” แปลว่า ผู้เร่ร่อน “ภิกษุ” แปลว่า ผู้ขอ และ “สันยาสี” แปลว่า ผู้สละ

สำหรับพวกที่เชื่อในผลแห่งญาณ(คือปัญญาซึ่งทำให้เกิดการรู้แจ้ง)ได้เกิดนักคิดที่มีชื่อเสียง 3 พวก คือ ปรัชญาอุปนิษัทของพรหมณ์ ศาสนาเซนของมหาวีระ และศาสนาพุทธของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พวกพรหมณ์ในลัทธิอุปนิษัท ได้สร้างคัมภีร์อุปนิษัทว่าด้วยปรมาตมัน และการเข้าถึงโมกษะ คัมภีร์อุปนิษัทนี้ได้ใช้เป็นตำราเรียนภาคสุดท้ายต่อจากพระเวท เรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า เวทานตะ แปลว่า ที่สุดแห่งพระเวท

แม้ว่าอุปนิษัทจะเป็นส่วนหนึ่งของพระเวท แต่ในทางปรัชญานั้น อุปนิษัทต่างจากพระเวท

ซึ่งแต่ก่อนเพราะปรัชญาในพระเวทเชื่อพระเจ้าหลายองค์และเน้นยัญพิธี บวงสรวงด้วยการนำสัตว์มาสังหารพร้อมเครื่องสังเวยอื่นๆ ส่วนปรัชญาในอุปัชฌาย์โน้มเอียงมาทางเอกนิยม (Monism) ซึ่งเชื่อในหลักความจริงอันสูงสุดว่ามีเพียงหนึ่งเดียวคือ พรหมัน ซึ่งเป็นบ่อเกิดของจักรวาลและสรรพสิ่งทั้งหลาย หน้าที่ของมนุษย์ก็คือการศึกษาและปฏิบัติให้เข้าถึงเอกภาวะนี้จึงจะเรียกว่าได้บรรลุถึงโมกษะ อุปัชฌาย์นี้อาจนับได้ว่าเป็นรากฐานของปรัชญาในภควัทคีตา

นักบวชพราหมณ์ที่ประสงค์บำเพ็ญพรตเป็นดาบสต้องศึกษาคัมภีร์อรัณยกะ ส่วนผู้ที่จะเป็นปริพาชก หรือสannyasi ต้องศึกษาคัมภีร์อุปนิษัท (เวทानตะ) ซึ่งถือกันว่าเป็นศรัทธาหรือคำบอกเล่าจากพระเจ้าโดยตรง และจะเปิดเผยแก่บุคคลในวาระอื่นไม่ได้เด็ดขาด ผู้ใดฝ่าฝืนถือเป็นบาปอย่างมหันต์

นอกจากคัมภีร์ที่เป็นศรัทธาแล้ว ก็ยังมีคัมภีร์ที่ไม่ใช่ศรัทธาซึ่งเกิดขึ้นในสมัยนี้อีกมากมายหลายเล่ม เรียกว่า สมฤติ คือใช้สำหรับระลึกทรงจำสืบเป็นหลักการย่อๆ และในตอนปลายยุคนี้ได้เกิดร้อยกรองที่ชื่อ “รามายณะ” ซึ่งแต่งโดยฤๅษีวาลมิกี มีทั้งหมด 5 กัณฑ์ พระรามซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่องในสมัยนี้เป็นเพียงวีรบุรุษคนสำคัญเท่านั้น ยังไม่ใช่พระวิษณุอวตาร ซึ่งเข้าใจกันว่าอาจจะนำมาดัดแปลงเพิ่มเติมกันเองในภายหลัง

3.1.6 สมัยพระสูตร (สูตรตะ)

เป็นระยะเวลาที่พวกอารยันขยายลงไปทางใต้ของอินเดีย พร้อมกับนำความเชื่อแบบฮินดูไปเผยแพร่ด้วย ยุคนี้มีพุทธศาสนาเป็นคู่แข่งสำคัญ เพราะเป็นสมัยที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ความเคลื่อนไหวที่สำคัญของศาสนาฮินดูในยุคนี้ได้แก่

กระแสที่ 1 ศาสนาฮินดูแผ่ขยายตลอดทั่วภาคใต้ของอินเดีย พวกพราหมณ์จึงได้รับการยอมรับนับถือเช่นเดียวกับทางภาคเหนือ

กระแสที่ 2 วรรณกรรมเรื่องภารตะ ได้มีการแต่งต่อเติมจนกลายเป็น “มหากาพย์” และได้รับความนิยม

กระแสที่ 3 พราหมณาจารย์ได้ทำตำราเรียนสำหรับกุลบุตรพราหมณ์ เพื่อใช้ศึกษาในโรงเรียน ตำราดังกล่าวได้ถูกผูกเป็นอรรถ ประมวลใจความให้สั้นที่สุดเพื่อทรงจำได้เร็ว ตัวอรรถนี้เรียกว่า สูตร ซึ่งถูกผูกขึ้นมาเป็นหัวข้อประมวลศิลปวิทยาทุกประเภท แบ่งเป็น 6 ประเภท รวมเรียกว่า เวทางค์ หรือองค์แห่งเวท ได้แก่

ศึกษาศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยการออกเสียง และวิธีอ่านพระเวทให้มีเสียงเสนาะ

ไวยากรณ์ศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยการออกเสียง การแปลและตีความ

นิรุกติศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยที่มาและความหมายของศัพท์ที่ใช้ในพระเวท

ฉันทศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยการประพันธ์บทร้อยกรอง ตลอดจนกฎของกวีนิพนธ์

โชนิตศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยดาราศาสตร์และโหราศาสตร์

กัลปศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี

ในวิชาทั้ง 6 ศาสตร์นี้ กัลปศาสตร์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะประกอบด้วยสูตร 3 สูตร คือ เศราตสูตร เป็นสูตรที่เกี่ยวกับพิธีกรรม คฤหสูตร เป็นสูตรที่เกี่ยวกับพิธีประจำบ้าน และธรรมสูตร เป็นข้อปฏิบัติสำหรับประชาชนทุกวรรณะ

3.1.7 สมัยอวตาร

ในสมัยนี้เป็นช่วงระยะเวลาที่เกิดเหตุการณ์จลาจลในอินเดียต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานาน เพราะชิงอำนาจกันเองภายในประเทศ อีกทั้งยังถูกศัตรูนอกประเทศรุกรานผลัดเปลี่ยนกันเข้าปกครองอินเดีย ผู้ปกครองบางคนก็นิยมศาสนาฮินดู บางคนก็ศรัทธาศาสนาเซน และบางคนก็เลื่อมใสพุทธศาสนา พวกใดเป็นใหญ่ก็จะฟื้นฟูศาสนาที่ตนนับถือขึ้นมา ซึ่งตอนปลายของยุคนี้อินเดียตกอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์กุษาณะ ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของพวกตาตงวัยจี (ตุรกีสาขาเดิม) ซึ่งมีภูมิลำเนาตอนกลางทวีปเอเชีย กษัตริย์ที่สำคัญของราชวงศ์นี้คือ พระเจ้า-กนิษกะทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา พวกฮินดูจึงต้องพัฒนาลัทธิของตนเพื่อแข่งขันกับพระพุทธศาสนา การแข่งขันนี้เป็นเหตุให้ต่างฝ่ายต่างรับเอาหลักธรรมของฝ่ายตรงข้ามเข้ามาในลัทธิของตน ประกอบกับพวกฮินดูได้เกิดแตกแยกเป็นนิกายใหม่ มีการสร้างเทพเจ้าใหม่ๆ ขึ้นมา

พระรามและพระกฤษณะ ซึ่งแต่เดิมเคยนับถือแค่เป็นวีรบุรุษเท่านั้น ได้ถูกยกขึ้นให้มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นพระวิษณุ ผู้อวตารลงมา ลัทธิฮินดูที่นับถือพระวิษณุก็เฟื่องฟูขึ้นมา คนสำคัญที่เป็นหัวหน้าในนิกายนี้เรียกว่า “นิกายภาควัต” แปลว่า “บูชาพระภควานพระผู้ควรบูชา”

ส่วนพวกที่นับถือพระศิวะก็ไม่ยอมแพ้ ได้ยกพระศิวะให้สำคัญยิ่งขึ้น โคซึ่งเป็นพาหนะถูกยอมรับนับถือว่าเป็นโคศักดิ์สิทธิ์ ศิวลึงค์ได้ถูกยกเป็นของศักดิ์สิทธิ์ควรแก่การบูชา ในขณะที่เดียวกันได้เกิดลัทธิทั้งหกขึ้นในยุคนี้ พวกพราหมณ์ได้รับปรัชญาทั้งหกนี้เข้ามาไว้ในศาสนาของตนเรียก “ษัทธิหกคณะ” หรือทัศณะทั้งหก ซึ่งแต่ละลัทธิก็มีความต่อเนื่องกันเป็นคู่ๆ จึงจัด

แบ่งออกเป็น 3 คู่ ดังนี้คือ

- คู่ที่หนึ่ง ปรัชญานายะ เจ้าลัทธิคือ ท่านโคตมะ
 ปรัชญาไวเศษิกะ เจ้าลัทธิคือ ท่านกณาทะ
- คู่ที่สอง ปรัชญาasanghye เจ้าลัทธิคือ กาปิละ
 ปรัชญาโยคะ เจ้าลัทธิคือ ปตัญชลี
- คู่ที่สาม ปรัชญามีมามสา หรือปุมมิมามสา เจ้าลัทธิคือ ไชมินิ
 ปรัชญาเวทานตะ หรืออุตตรมิมามสา เจ้าลัทธิคือ พาทรายณ์ หรือ วยาส

คู่ที่หนึ่ง

นยายะ (Nyaya)

เป็นระบบปรัชญาที่ค้นหาความเป็นจริง โดยการวิเคราะห์และโต้แย้งเชิงตรรกวิทยา ผู้เป็นศาสดาของปรัชญาในระบบนี้คือ “โคตมะ” ผู้แต่ง “นยายะสูตร” ซึ่งสันนิษฐานกันว่า คัมภีร์เล่มนี้อาจจะแต่งขึ้นเมื่อประมาณศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล และเป็นคัมภีร์ที่พิสูจน์สิ่งต่างๆ ว่าเป็นจริงทางตรรกวิทยา จึงมีลักษณะเป็นปรัชญาประเภทลัทธิปัจเจกนิยม (Atomistic realism)

ไวเศษิกะ (Vaisesika)

ศาสดาผู้ก่อตั้งลัทธินี้ก็คือ กณาทะ หรือ กัสสยป ผู้เขียน “ไวเศษิกะสูตร” ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่เชื่อกันว่ามีลักษณะเป็นนอเทวนิยม (non-theistic) เพราะไม่ได้อ้างถึงพระเจ้าเลย แต่ได้กล่าวถึงความมีอยู่ของปรมาณูแห่งธาตุต่างๆ ซึ่งมีจำนวนนับไม่ถ้วน ทศณะนี้จึงคล้ายกับปรัชญานายะแต่ต่างกันตรงที่ไวเศษิกะเน้นหนักไปในทางอภิปรัชญา ในขณะที่นยายะพัฒนาแนวคิดไปในทางตรรกวิทยาและญาณวิทยา ไวเศษิกะจึงเป็นแบบพหุนิยม (pluralistic)

นอกจากนี้ไวเศษิกะยังมีทศณะคล้ายกับนยายะในเรื่องของกฎแห่งสังสารวัฏ คือเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด โดยมีวิชาเป็นสาเหตุ การที่จะหลุดพ้นหรือเข้าสู่โมกษะได้นั้นจะต้องมีความรู้แจ้งในความเป็นจริง ไม่หลงติดในความสุขและหลบหลีกจากความทุกข์ โดยหยุดกระทำการเพื่อว่าผลของกรรมใหม่จะได้ไม่เกิดขึ้น และผลของกรรมเก่าก็จะหมดไปในที่สุด เมื่อนั้นชีวิตมัน ซึ่งเป็นวิญญานบริสุทธิ์ก็จะหลุดจากห่วงกรรมเข้าสู่โมกษะ (การหลุดพ้น)

คู่ที่สอง

สาขชยะ (Sankhya)

ศาสตราจารย์ก่อตั้งปรัชญาในระบบนี้ก็คือ กาลิละ ไม่มีหลักฐานที่จะแสดงให้เห็นว่าท่านผู้นี้ได้เขียนคัมภีร์ใดไว้ แต่อย่างไรก็ตามคัมภีร์ที่เหลือดกทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ก็คือ คัมภีร์สาขชยะการิกา ของท่านอีศวรฤชณะ แนวคิดทางปรัชญาในระบบนี้มีลักษณะเป็นทวินิยม (dualism) เพราะเชื่อว่าความเป็นจริงมี 2 อย่าง คือ ประกฤติ และ ปุรุช

ประกฤติ คือ ต้นกำเนิดของสรรพสิ่งทั้งหลาย ตัวมันเองมิได้เกิดจากสิ่งใด เป็นสิ่งเกิดเองและมีอยู่เอง ส่วนสิ่งทั้งหลายในโลกเรานั้นมีอยู่ในประกฤติก่อนแล้ว และได้ปรากฏออกมาจากประกฤติจึงทำให้เกิดภาวะที่เรียกว่า การเกิดขึ้น ส่วนการดับเป็นภาวะที่สิ่งทั้งหลายทั้งปวงกลับไปสู่ประกฤติตามเดิม

ปุรุช คือวิญญาณบริสุทธิ์ เทียบได้กับชีวามันของปรัชญาอินเดียในระบบอื่นๆ ปุรุชนี้เป็นสิ่งเที่ยงแท้และอยู่ได้โดยลำพัง เช่นเดียวกับประกฤติ มีอยู่เป็นจำนวนมากมหาศาลจนนับประมาณมิได้

ปรัชญาสาขชยะเชื่อว่าโลกนี้เต็มไปด้วยความทุกข์มนุษย์ควรหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์เข้าสู่โมกษะ การที่มนุษย์บางคนไม่สามารถหลุดพ้นได้ เพราะอวิชชาหรือการไม่รู้แจ้งในสัจธรรมเป็นตัวยุทธสำคัญ นั่นคือปุรุชหรือวิญญาณบริสุทธิ์นั้นโดยปกติแล้วเป็นอิสระโดยธรรมชาติ อยู่เหนือกาลเทศะ แต่เมื่อไปเข้าใจผิดคิดว่าร่างกายที่เกิดจากประกฤติเป็นตัวตนแท้จริง จึงทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นตัวเรา ของเรา เป็นผู้กระทำการและเสวยกรรม นับเป็นการหลงผิด อย่างหนึ่งที่จะโน้มนำบุคคลให้กระทำการต่างๆ ไปตามความคิดเห็นของตนเอง ก่อให้เกิดการเวียนว่ายในวัฏฏะไม่จบสิ้น ดังนั้นการที่จะหลุดพ้นจากวังวนแห่งวัฏฏะนี้ได้ก็คือปฏิบัติให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง โดยทำให้ปุรุชเห็นความแตกต่างระหว่างตนเองกับประกฤติว่าตัวตนที่แท้จริงนั้นคือปุรุชเท่านั้น ไม่ใช่ร่างกายที่เกิดจากประกฤติ

โยคะ (Yoga)

เป็นระบบที่เน้นในด้านวิธีการปฏิบัติให้เข้าถึงโมกษะ ศาสตราจารย์ก่อตั้งคือ ปตัญชลี ซึ่งท่านได้รจนาสูตรที่สำคัญคือ โยคะสูตร คำว่า โยคะนี้ ในทัศนะของท่านปตัญชลี หมายถึง “ความเพียรพยายามที่จะทำให้เกิดความสำเร็จในความสมบูรณ์ ด้วยการบังคับควบคุมกายและควบคุมจิต”

ปรัชญาโยคะและสาขะยะ เป็นปรัชญาที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ทั้งนี้เพราะปรัชญาสาขะยะจะเน้นหนักในด้านอภิปรัชญาและจิตวิทยา นั่นคือมีลักษณะเป็นแบบทฤษฎีแต่สำหรับปรัชญาโยคะแล้วมุ่งในทางปฏิบัติมากกว่าเพื่อให้ถึงซึ่งความหลุดพ้น (โมกษะ) ปรัชญาโยคะจึงมีลักษณะเป็นแบบเทวนิยม (theistic) มากกว่าสาขะยะ เพราะยอมรับในความมีอยู่ของพระผู้เป็นเจ้าและการที่จะหลุดพ้นจากวัฏสงสารได้ก็ต่อเมื่อได้เข้าถึงพระผู้เป็นเจ้า ผู้ซึ่งเป็นปุรุષะพิเศษที่อยู่ในสถานะโมกษะตลอดกาล ซึ่งวิธีการที่จะเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้านั้นต้องปฏิบัติตามวิถี 8 ทาง คือ 1) ยมะ สรรวมความประพฤติ 2) นียมะ การบำเพ็ญข้อวัตรทางศาสนา 3) อาสนะ ท่าทางที่ถูกต้อง 4) ปราณายามะ การบังคับลมหายใจไปในทางที่ต้องการ 5) ปรัตยาหาระ การสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย 6) ธาณายามะ การทำใจให้มั่นคง 7) ธาณายะ การเพ่ง 8) สมาธิ การทำใจให้แน่วแน่ ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ที่เป็นหนึ่งเดียว ซึ่งระบบปรัชญาโยคะจะเน้นการปฏิบัติในข้อที่ 8 คือสมาธิมากที่สุด เพราะถือว่าเป็นจุดหมายปลายทางของระบบที่จะได้รับภาวะอันบริสุทธิ์และอิสระ

คู่ที่สาม

มีมามสา (Mimamsa)

ศาสนาของระบบปรัชญานี้คือ ไชมินิ ผู้รจนา มีมามสาสูตร ระบบปรัชญามีมามสาเป็นระบบปรัชญาที่มุ่งพิจารณาสอบสวนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งต่างๆ ที่กล่าวไว้ในพระเวท ถึงแม้จะมีหลักคำสอนสืบเนื่องมาจากพระเวท แต่ก็อธิบายคำสอนไปในรูปปรัชญาโดยมุ่งสู่การหลุดพ้นจากทุกข์โดยเด็ดขาด แทนที่จะมุ่งหวังเพียงสวรรค์เท่านั้น ผู้ปรารถนาในโมกษะจึงต้องเป็นผู้ที่ก้าวพ้นจากบุญ-บาป สวรรค์-นรก ด้วยการบำเพ็ญสมาธิ และปฏิบัติตามคำสอนในพระเวท

เวทานตะ (Vedanta)

ปรัชญามีมามสา และเวทานตะนั้น มีความใกล้ชิดสัมพันธ์กันมาก เพราะทั้ง 2 ระบบต่างก็กล่าวถึงคำสอนในพระเวท หากจะแตกต่างกันตรงที่ปรัชญามีมามสาเป็นปรัชญาที่เกี่ยวกับคำสอนในตอนต้นของพระเวท จึงมีชื่อเรียกว่า ปรวมีมามสา ซึ่งในตอนต้นนี้จะเกี่ยวกับกรรมทัณฑ์ หรือตอนที่ว่าด้วยเรื่องการกระทำพิธีกรรมและบูชาโยส ส่วนในตอนปลายของพระเวทซึ่งเรียกว่า “อูตตรมีมามสา” นั้นจะเป็นคำสอนที่เกี่ยวกับญาณวิทยา หรือความรู้ในความเป็นจริง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาเวทานตะ และรามานุชะซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ในสมัยอวตารนี้ นักปราชญ์ฮินดูได้รวบรวมกฎและวินัย ซึ่งแต่เดิมเรียกว่า ธรรม ได้ผูก

เป็นกาพย์ง่าย ๆ สำหรับชาวฮินดูทั่วไปไว้ใช้ปฏิบัติเรียกว่า มานวธรรมศาสตร์ แปลว่า กฎข้อบังคับของพระมनु

นอกจากมานวธรรมศาสตร์แล้วยังมีหนังสืออีกเรื่องที่น่าสนใจคือ “ภควัทคีตา” ซึ่งเป็นส่วนที่เดิมมาจากมหากาพย์มหาภารตะ ภควัทคีตานี้เป็นหนังสือที่อ่านได้ง่าย ทุกวรรณะไม่หวงห้ามเหมือนพระเวทที่อ่านได้เฉพาะคนบางวรรณะ ดังนั้นจุดประสงค์ของหนังสือเรื่องนี้ก็เพื่อให้คนทุกชั้นได้รับรู้หลักธรรมโดยไม่จำเป็นต้องออกบวชกันทุกคนใครจะบวชก็ได้ไม่บวชก็ได้ แม้เพียงรู้จักหน้าที่ของตนและปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ ให้ดีที่สุด โดยไม่หวังผลตอบแทนก็สามารถนำผู้้นไปสู่ความจริงอันสูงสุดดังนั้นภควัทคีตาจึงเป็นหนังสือธรรมที่สอนมนุษย์ให้คำนึงถึงสังคม ไม่ใช่มุ่งความหลุดพ้นส่วนบุคคลเป็นสำคัญดังเช่นอุปนิษัต แต่มนุษย์มีหน้าที่ที่จะต้องกระทำเพื่อรักษาความมั่นคงของสังคมเพราะมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสังคม จึงมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ แม้ว่าจะต้องตายในหน้าที่ก็ตาม

3.1.8 สมัยเสื่อม

เป็นสมัยที่ราชวงศ์คุปตะ ซึ่งเป็นเชื้อสายฮินดูแท้ โคนอำนาจกษัตริย์ราชวงศ์กุษาณะสำเร็จแล้วได้ฟื้นฟูศาสนาฮินดูขึ้นใหม่ ราชวงศ์นี้ครองความรุ่งเรืองอยู่ได้ประมาณ 2 ศตวรรษก็เสียอำนาจให้แก่พวกฮั่นซึ่งรุกรานอินเดียเข้ามาทางแคว้นปัญจาบและปกครองอินเดียอยู่ประมาณ 50 ปี จึงถูกกษัตริย์ฮั่นขับไล่ออกไปเมื่อปี พ.ศ. 1071 หลังจากนั้นอินเดียแบ่งแยกออกเป็น 2 อาณาจักรใหญ่ถึง 2 ครั้ง ครั้งแรกคืออาณาจักรชายทะเลฝั่งตะวันตก (ราชวงศ์จาลุกย) กับอาณาจักรชายทะเลฝั่งตะวันออก (พวกปัลลวะ) ครั้งที่ 2 เป็นระยะเวลาตอนปลายของยุคนี้ปรากฏว่า เจ้าผู้ครองนครอินเดียภาคเหนือพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า “หรรษาวัฒนา” สามารถรวบรวมดินแดนภาคเหนือไว้ในอำนาจได้ทั้งหมด และพยายามขยายตัวลงมาทางใต้แต่ไม่สำเร็จเพราะระหว่างนี้พวกมัลลกะมีกำลังเข้มแข็งมาก อินเดียปลายยุคนี้จึงแยกเป็น 2 อาณาจักรอีกครั้งหนึ่ง คือ อาณาจักรเหนือ (ระหว่างภูเขาคิมาลัย-ลุ่มแม่น้ำนัมทา) กับอาณาจักรใต้ (ตลอดคาบสมุทรเดคคาน) ซึ่งพระเจ้าหรรษาวัฒนาทรงเลื่อมใสศาสนาพุทธนิกายมหายาน ทรงอุปถัมภ์นิกายนี้และทรงเป็นปณิธิต่อศาสนาฮินดู

สมัยนี้ได้ชื่อว่าเป็นยุคเสื่อมของศาสนาฮินดู เพราะ

1. เป็นสมัยที่ศาสนาฮินดูแตกแยกเป็นนิกายต่างๆ มากมาย แต่ละนิกายมีข้อปฏิบัติเสื่อมทรามลงกว่าเดิมมาก โดยเฉพาะนิกายใหญ่ที่สำคัญ 2 นิกาย คือ นิกายที่นับถือพระศิวะ

เป็นใหญ่เรียกว่า “ไศวะนิกาย” กับนิกายที่นับถือพระวิษณุเป็นใหญ่เรียกว่า “นิกายไวษณพ” ต่างสร้างประวัติยกย่องเทพเจ้าฝ่ายตนเลอเลิศและดูหมิ่นเหยียดหยามเทพเจ้าของอีกฝ่ายหนึ่ง แม้จะมีผู้พยายามแก้ปัญหาโดยยกให้เทพทั้งสาม คือ พระพรหม พระศิวะ และพระวิษณุ มีศักดิ์สูงเท่าเทียมกัน เรียกว่า “ตรีมูรติ” ก็ไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชนส่วนรวม

สมัยนี้นับเป็นสมัยเสื่อมแห่งพระพรหม เพราะในบรรดาเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ทั้งสามองค์ พระศิวะกับพระวิษณุ มีผู้นับถือและให้ความสำคัญมากที่สุด

2. มีการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับเทพเจ้าองค์สำคัญเพิ่มเติมไปในทางที่เสื่อมเสียแต่กลับได้รับคามนิยมในหมู่ผู้นับถือ

มีสิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นในยุคเสื่อมของศาสนาฮินดูอยู่ 2 สิ่ง คือ

1. เครื่องหมายอันเป็นสัญลักษณ์ของศาสนา นี้ ซึ่งมีที่มาจากกำเนิดของตรีมูรติ คือ เทพเจ้าทั้งสาม เครื่องหมายดังกล่าวได้แก่อักษร เทวนาครี ซึ่งมีคำอ่านว่า “โอม”

2. ในตอนต้นของยุคนี้ คือ สมัยที่ราชวงศ์คุปตะปกครองอินเดีย ราชวงศ์นี้ได้ส่งเสริมงานด้านวรรณกรรมมาก ความเจริญด้านวรรณกรรมสมัยนี้มีทั้งบทละคร กาพย์ นิยาย และนิทาน ตลอดจนตำราต่างๆ ฯลฯ วรรณกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาฮินดูเล่มหนึ่งซึ่งนับว่ามีความสำคัญอยู่มากได้แก่ วรรณกรรมชื่อ “ปุราณะ” แต่งด้วยฉันทภาษาสันสกฤต มีเนื้อหาสาระ 5 ประการ คือ

2.1 กล่าวถึงกำเนิดของโลกและการสร้างโลก

2.2 การทำลายล้างและการสร้างโลกใหม่

2.3 กำเนิดเทพเจ้าและมหาฤาษีทั้งหลาย

2.4 กำเนิดพระมनु และเหตุการณ์ในสมัยพระมनु

2.5 ตำนานแห่งกษัตริย์ทั้งสุริยวงศ์ และจันทร์วงศ์

วรรณกรรมดังกล่าว ศาสนาฮินดูทั้งนิกายไศวะและนิกายไวษณพ ได้นำมาแต่งเป็นคัมภีร์ในนิกายของตน ต่างฝ่ายต่างยกย่องเทพเจ้าที่ตนเคารพไว้สูงกว่าเทพอื่น จึงมีเรื่องราวที่ขัดแย้งกันแต่อย่างไรก็ตามคัมภีร์ปุราณะฉบับที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมมากที่สุดคือคัมภีร์ปุราณะของนิกายไวษณพ ซึ่งเรียกกันว่า “วิษณุปุราณะ”

3.1.9 สมัยฟื้นฟู

ในสมัยนี้เป็นช่วงเวลาที่ยินเดียถูกศัตรูภายนอกกรูกรานอีกครั้งหนึ่ง โดยพวกมุสลิมเชื้อสายตุรกีจากอัฟกานิสถาน ซึ่งพยายามบุกรุกเข้ามาทางชายแดนที่จะเข้าสู่ลุ่มแม่น้ำสินธุ แต่กษัตริย์เชื้อสายฮินดูที่เข้มแข็งพระองค์หนึ่ง สามารถต้านทานไว้ได้ และสถาปนาราชวงศ์ราชบุตรขึ้นปกครองอินเดียตั้งแต่ภาคตะวันตกมาจนถึงภาคกลาง เป็นเวลานานเกือบ 3 ศตวรรษ

ที่เรียกสมัยนี้ว่าสมัยฟื้นฟู เพราะเป็นสมัยที่พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นคู่แข่งสำคัญของศาสนาฮินดูเริ่มเสื่อมสูญจากอินเดีย แต่ศาสนาฮินดูกลับได้รับการอุปถัมภ์ บรรดาเจ้าลัทธิทั้งหลายในศาสนาฮินดูพยายามทุกวิถีทางที่จะสร้างความมั่นคงถาวรและเผยแพร่ลัทธิศาสนาของตนออกไปให้แพร่หลายมากที่สุด โดยเฉพาะในหมู่คนพื้นเมืองเดิมพร้อมกับพยายามกีดกันพระพุทธศาสนาและศาสนาเชนมิให้กลับมาเป็นคู่แข่งได้อีก

การปรับปรุงและความเปลี่ยนแปลงสำคัญของศาสนาฮินดูที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ที่ควรทราบได้แก่

1. นักปราชญ์และบัณฑิตจำนวนมากได้ร่วมมือกันทำการปรับปรุงแก้ไขคัมภีร์เก่าให้ชัดเจนเหมาะสม ทันสมัยและสมเหตุสมผลยิ่งขึ้น อาทิเช่น

ท่านกุมาริล ผู้แต่งอรรถกถาแก้คัมภีร์กรรมมิมางสา หรือปุรวมิมางสาของไซมินิ

ท่านสังกราจารย์ ได้แต่งอรรถกถาแก้คัมภีร์เวทानตสูตร และภควัทคีตา เป็นต้น

2. เจ้าลัทธิสำคัญๆ แต่ละลัทธิมีคณาจารย์ที่เป็นกวีแต่งบทสวดอันชวนด้วยคำประพันธ์ (ฉันทหรือกาพย์) อันไพเราะ เป็นภาษาทมิฬซึ่งเป็นภาษาของคนพื้นเมืองเดิม แล้วออกทำการเผยแพร่ลัทธิของตนแก่มหาชนอย่างกว้างขวาง

3. กำเนิดลัทธิความเชื่อใหม่ 2 ลัทธิ คือ ลัทธิศักติ และลัทธิภักติ

3.1 ลัทธิศักติ คือ การบูชาเทพเจ้าฝ่ายหญิงที่เป็นชายาของเทพเจ้าที่นับถือสูงสุด เช่น พระอุมาเทวี ซึ่งเป็นชายาพระศิวะ พระลักษมีเทวี ซึ่งเป็นชายาพระวิษณุ และพระสุรัสวดี ซึ่งเป็นชายาพระพรหมเพราะเชื่อว่าผู้เป็นชายาของเทพเจ้าเหล่านั้นย่อมได้รับส่วนแบ่งอิทธิฤทธิ์มาจากพระสวามี ซึ่งอาจบันดาลความสำเร็จในสิ่งที่ตนปรารถนาได้เช่นกัน พิธีบูชาชายาพระผู้เป็นเจ้าเรียกว่า “บูชาศักติ” มีคัมภีร์ที่กำหนดกฎเกณฑ์ในการทำพิธีเรียกว่า “ตันตระ” ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 5 ประการ คือ เริ่มต้นด้วยการตักน้ำมา (มัตยะ) บริโภคเนื้อสัตว์สดๆ (มางสะ) สาธยายมนตร์ปลุกกำหนด (มนตร์) ร่ายนำด้วยสีย่ายยวนเร่งเร้าความรู้สึกทางเพศ

(มูทรา) และจบลงด้วยการร่วมเพศ (ไมถุน)

พิธีบูชาตามลัทธิศักดิ์นี้ ทำกันตามเทวาลัยที่นิยมบูชาเจ้าแม่ในเวลาเที่ยงคืน บางพวกนิยมทำในที่ลับ บางพวกนิยมทำในที่เปิดเผย โดยพิธีกรรมประจำเทวาลัย ฝ่ายชายเป็นนักบวชเรียกว่า “สาธุ” ฝ่ายหญิง เรียกว่า “เทพทาสี”

ลัทธิศักดิ์เริ่มต้นทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย (แถบแคว้นเบงกอล เนปาล และอัสสัม) ซึ่งเป็นเขตที่มีประชากรหลายชาติ เช่น มอญ เขมร พม่า ทิเบต และไทย อาศัยอยู่

3.2 ลัทธิภักติ คำว่า “ภักติ” ในที่นี้หมายถึงการบูชาพระภควาน คือ พระผู้ควรบูชา ลัทธินี้มีความเชื่อว่า พระเจ้าจะประทานพรแก่ผู้บูชาพระองค์ด้วยการถวายความจงรักภักดีแด่พระองค์ด้วยความจริงใจเท่านั้น ดังนั้นพิธีกรรมใดๆ จึงไม่มีความสำคัญเท่าความภักดี ความภักดีนี้จะแสดงต่อเทพเจ้าองค์ใดที่ตนนับถือก็ได้ เช่น พระวิษณุ พระกฤษณะ พระราม และพระศิวะ ฯลฯ เป็นต้น กฎเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติมี 5 ประการ คือ

ศานติ คือ ระลึกถึงพระเจ้าด้วยความสงบ

ทาสยะ คือ การมอบกายถวายชีวิตรวมทั้งจิตวิญญาณ

สาชยะ คือ การใกล้ชิดกับพระเจ้าเหมือนใกล้ชิดเพื่อน

วาศัลยะ คือ การมีความรักเหมือนอย่างเด็กรักมารดา

หาธูริยะ คือ การมีความรักต่อพระเจ้าเหมือนความรักของหญิงรักกับชายคู่รัก

ลัทธิภักติทางใต้มีท่านมาณิกะเป็นหัวหน้า บูชาพระศิวะซึ่งเรียกว่า “ไศวะนิกาย” ส่วนภาคเหนือของอินเดียมีท่านนิมพารกะเป็นหัวหน้าลัทธิภักติซึ่งนับถือพระกฤษณะ และนางราธาสายาของพระกฤษณะ

4. มีการก่อสร้างเทวสถานใหญ่โต ประดับประดาอย่างวิจิตร เกิดขึ้นตามนครใหญ่ๆ ทั่วไป การนำเทวรูปออกแห่แหนด้วยกระบวนแห่เริ่มนิยมทำกันในสมัยนี้

อนึ่ง ตอนปลายของสมัยนี้ยังเกิดลัทธิค่านิยมทางสังคม คือ การเผาหญิงม่ายพร้อมศพสามี และยกย่องหญิงที่ทำตามประเพณีนี้ว่าเป็นผู้กล้าหาญ เรียกหญิงนั้นว่า “สตี” หากหญิงใดไม่ยอมทำตามประเพณีจะถูกญาติขอร้อง แต่ถ้าไม่ทำจะถูกสังคมตราหน้าว่าเป็นคนไม่ดีและหญิงนั้นต้องถือพรหมจรรย์ตลอดชีวิต

3.1.10 สมัยภักติ

เป็นสมัยที่พวกมองโกล ทายาทพระเจ้าเจงกิสข่านทรงพระนามว่า พระเจ้าไทมูร์ บุกเข้าโจมตีอินเดียได้เมืองเดลี และกวาดต้อนผู้คนไปเป็นเชลยจำนวนมาก ต่อจากนั้นก็ถูกรุกรานโดยพวกมุสลิมเผ่ามองโกลอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2065 ครั้งนี้วัดวาอารามและเทวสถาน ตลอดจนรูปเคารพต่างๆ ในอินเดียภาคเหนือถูกทำลายพินาศสิ้น หรือมิฉะนั้นก็ถูกดัดแปลงเป็นมัสยิด ประชาชนถูกบังคับให้นับถือศาสนาอิสลาม มิฉะนั้นจะต้องเสียภาษีอย่างหนัก มีการห้ามบุษyarูปเคารพต่างๆ เพื่อมิให้พวกฮินดูฟื้นฟูศาสนาขึ้นใหม่ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม พฤติการณ์ดังกล่าวก็มีผลเพียงทำให้ศาสนาฮินดูตกต่ำลงเพียงชั่วระยะหนึ่งเท่านั้น ไม่ถึงกับเสื่อมสูญ ทั้งนี้ก็เพราะว่าศาสนาฮินดูได้วางรากฐานลงมั่นคงเสียแล้ว และในสมัยต่อมาพระเจ้าอักบาร์มหาราช กษัตริย์องค์สำคัญแห่งราชวงศ์โมกุล ยังทรงเปิดโอกาสให้ประชาชนชาวอินเดียเลือกนับถือศาสนาได้โดยเสรีอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม สมัยที่ราชวงศ์โมกุลปกครองอินเดีย ศาสนาอิสลามได้แผ่ขยายลงไปถึงตอนใต้ เป็นผลให้ชาวอินเดียส่วนหนึ่งได้กลายเป็นมุสลิมไป และยังเป็นเหตุให้เกิดลัทธิศาสนาใหม่ ซึ่งมีลัทธิธรรมของฮินดูและอิสลามผสมผสานกัน (คือศาสนาสิกข์) และมีผู้นิยมนับถือจำนวนไม่น้อย

ประมาณ พ.ศ.2100 เป็นระยะเวลาที่ชาติต่างๆ ในยุโรปตะวันตกเข้าไปติดต่อทำการค้ากับอินเดีย (คือ โปรตุเกส ฮอลันดา ฝรั่งเศส และอังกฤษ) พร้อมกับนำคริสต์ศาสนาเข้าไปเผยแพร่ในอินเดียด้วย และในที่สุดอินเดียก็สูญเสียเอกราชแก่อังกฤษในสมัยของพระเจ้าโอริงเซป กษัตริย์ราชวงศ์โมกุลองค์สุดท้าย หลังจากทีราชวงศ์นี้ได้ปกครองอินเดียได้ประมาณ 100 ปี

ในสมัยดังกล่าวนี้เอง ลัทธิภักติซึ่งเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยฟื้นฟูแล้วได้เจริญขึ้นในอินเดียภาคเหนือ ลัทธิภักติที่สำคัญแบ่งออกได้เป็น 3 นิกาย ตามความแตกต่างของเทพเจ้าสูงสุดที่นิยมนับถือ คือ

นิกายที่ 1 นับถือพระราม มีผู้นำที่สำคัญ 3 คน คือ รามานน ซึ่งเป็นผู้ฟื้นฟูลัทธิศูลิตาส ซึ่งเป็นผู้เผยแพร่ และนาภาทาส ซึ่งเป็นผู้แต่งหนังสือ “ภักตมาลา” รวบรวมประวัติและผลงานของศาสตราจารย์ในลัทธิภักติ

นิกายที่ 2 นับถือพระกฤษณะ มีหัวหน้าชื่อ วัลลภาจารย์

นิกายที่ 3 นับถือพระราม แต่ปฏิเสธเรื่องพระรามคืออวตารของพระวิษณุ การบุษyarูปเคารพและการแบ่งชั้นวรรณะ มีหัวหน้าซึ่งนับถือศาสนาอิสลามมาก่อนชื่อ กฟิร คำสอนของท่านผู้นี้มีลักษณะกึ่งฮินดูกึ่งอิสลาม สาธุศิษย์ส่วนใหญ่เป็นพวกวรรณะศูทร ซึ่งนับถือศาสนา

ฮินดูและศาสนาอิสลามมาก่อน

ลัทธิภักติเผยแผ่ลัทธิด้วยภาษาพื้นเมือง ยกย่องอาจารย์ผู้สอนลัทธิว่าเป็นผู้ควรแก่การเคารพอย่างสูง เรียกว่า “คุรุ” พิธีกรรมในลัทธิมีการสวดมนต์ภาวนา เสกเป่า และกินข้าวเสก มีนักบวชและคฤหัสถ์ประจำลัทธิ แม้จะนับถือพระเจ้าต่างองค์กัน แต่ก็มีหลักการที่ตรงกันคือ มีพระเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียว พระเจ้าทรงประทานความเมตตากรุณาแก่ผู้ที่ภักดี และบูชาพระองค์ เชื่อว่าวิญญาณมนุษย์เป็นส่วนที่แยกออกมาจากพระเจ้า เป็นสิ่งอมตะ ผู้ภักดีต่อพระเจ้าไม่ว่าจะอยู่ในวาระใด ย่อมได้รับความหลุดพ้น

3.1.11 ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ปัจจุบัน¹

ปัจจุบันแม้จะมีผู้นับถือศาสนาหลายศาสนาที่เผยแผ่เข้าไปในอินเดียสมัยหลัง แต่ศาสนาฮินดูก็ยังเป็นศาสนาที่มีประชาชนในประเทศอินเดียนับถือมากที่สุด (คือมากกว่าร้อยละ 80) รองลงมาได้แก่ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ และศาสนาซิกข์ ตามลำดับ นอกนั้นมีเป็นส่วนน้อยที่นับถือศาสนาเซน ศาสนาพุทธ และศาสนาปาร์ซี

ผู้นับถือศาสนาฮินดูปัจจุบันถือว่า ผู้ที่จะได้ชื่อว่าเป็นฮินดูแท้นั้นต้องประกอบด้วยคุณสมบัติสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ต้องสืบเชื้อสายมาจากวรรณะทั้ง 4 ชาวต่างชาติหรือคนนอกวรรณะทั้ง 4 แม้จะนับถือลัทธิและปฏิบัติตนตามกฎหมายเกณฑ์ของศาสนาฮินดูทุกอย่าง ก็มิอาจเป็นฮินดูได้

2. ต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ 2 ประการ คือ

2.1 ขนบประเพณีของแต่ละวรรณะ

2.2 ขนบประเพณีสำหรับทุกวรรณะ อันได้แก่

2.2.1 การแต่งงาน อาหารการกิน การประกอบอาชีพ และที่อยู่อาศัย

2.2.2 พิธีประจำบ้าน เรียกว่า “สังสการ”

2.2.3 พิธีศารท

2.2.4 พิธีบูชาเทพเจ้า

¹ มนต์ ทองซัช. 4 ศาสนาสัญญาของโลกปัจจุบัน, 2530 หน้า 24.

ฐานะของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในปัจจุบันนี้คือ คนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษา ไม่ใคร่สนใจเลื่อมใสศรัทธา ส่วนผู้ที่ยังคงปฏิบัติตามลัทธิ พิธีกรรมอย่างเคร่งครัดได้แก่ นักบวชพราหมณ์ที่สืบเชื้อสายตามนิกายที่นับถือในตระกูล

พวกที่นับถือพระราม หรือพระกฤษณะ ว่าเป็นอวตารของพระวิษณุ หรือพระศิวะ ตลอดจนเทพอื่นๆ ยังคงปฏิบัติพิธีกรรมเช่นเดิม สำหรับผู้อยู่ห่างไกลเมื่อมีโอกาสจะเดินทางไปนมัสการเทพเจ้าที่ตนนับถือ ณ เทวสถานศักดิ์สิทธิ์

ส่วนพวกพื้นเมืองเดิม พวกที่อยู่ในวรรณะต่ำ และพวกไร้การศึกษาหรือการศึกษาต่ำ นิยมนับถือเทพเจ้าชั้นต่ำศักดิ์ลงมา เช่น นับถือเจ้าแม่กาลิ ซึ่งเป็นอวตารของพระอุมา นับถือหนุมาน พระพิฆเนศ โคหนันที พญานาค ลิง เต่า ช้าง ต้นไม้ ฯลฯ เป็นต้น

3.2 ประวัติศาสดา

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นศาสนาที่เก่าแก่มาก ไม่มีศาสดาจริงจางเหมือนศาสนาอื่นๆ เพราะคำสอนต่างๆ กลุ่มพราหมณ์หรือพระฤๅษีผู้ศักดิ์สิทธิ์ได้ยืมหรือฟังจากเสียงทิพย์ หรือเสียงสวรรค์ (ศรุต) ด้วยตนเอง แล้วมีการจดจำไว้หรือถ่ายทอดต่อกันทางความทรงจำ (สมฤติ) ซึ่งในเรื่องนี้มีหลักฐานยืนยันปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎกที่มณีกาย สีสันธวรรคในไตรปิฎก¹ ว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงตรัสไว้อย่างชัดเจนว่า พวกฤๅษีผู้เป็นบูรพาจารย์และปฐมอาจารย์ผู้สอนคัมภีร์พระเวทให้แก่พราหมณ์นั้นมี 10 ตน คือ ฤๅษีอัญญกะ ฤๅษีวามกะ ฤๅษีวามเทวะ ฤๅษีเวสสามิตร ฤๅษีเมตตคิ ฤๅษีอังคิรส ฤๅษีภารทวาชะ ฤๅษีวาเสฏฐะ ฤๅษีกัสสปะ และฤๅษีภคฺ ซึ่งต่อมาก็ได้มีหัวหน้าลัทธิหรือผู้แต่งตำรา² ที่ทำหน้าที่คล้ายศาสดาได้ช่วยกันเผยแพร่คำสอนต่างๆ เหล่านี้ให้แพร่หลายยิ่งขึ้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ ดังนั้นในที่นี้จึงใคร่ขอเล่าถึงประวัติของหัวหน้าลัทธิ และผู้แต่งตำราที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. **วยาสะ** ท่านเป็นผู้รวบรวมเรียบเรียงคัมภีร์พระเวท คัมภีร์อิติहाสะ และคัมภีร์ปุราณะ อึ่งผู้แต่งมหากาพย์ มหาภารตะ ก็ใช้ชื่อวยาสะด้วยเช่นกัน จึงเป็นอันรวมความได้อย่างหนึ่งว่า ท่านวยาสะเป็นฤๅษีคนสำคัญที่มีส่วนในการแต่งหรือรวบรวมเรียบเรียงคัมภีร์ของศาสนาฮินดูไว้มากที่สุด

¹ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระสุตตันตปิฎก ที่มณีกาย สีสันธวรรค, 2539 หน้า 233.

² ประทีป สวาโย. สิบเอ็ดศาสนาของโลก, 2545 หน้า 99-100.

2. **วาลมิกิ** เป็นกวีผู้แต่งมหากาพย์รามายณะ สันนิษฐานว่าเกิดประมาณปลายศตวรรษที่ 4 และต้นศตวรรษที่ 3 ก่อน ค.ศ.
3. **โคตมะ** หรือ **เคาตมะ** ผู้ตั้งลัทธิินยายะ เกิดประมาณ 550 ปีก่อน ค.ศ.
4. **กณาทะ** ผู้ตั้งลัทธิไวเศษิกะ เกิดประมาณศตวรรษที่ 3 ก่อน ค.ศ.
5. **กปิละ** ผู้ตั้งลัทธิสางขะ เกิดในสมัยศตวรรษที่ 6 ก่อน ค.ศ.
6. **ปตัญชลี** ผู้ตั้งลัทธิโยคะ เกิดในสมัยศตวรรษที่ 3 หรือ 4 ก่อน ค.ศ.
7. **ไซมินิ** ผู้ตั้งลัทธิมีมางสา หรือปุมมีมางสา เกิดระหว่างศตวรรษที่ 6-2 ก่อน ค.ศ.
8. **มณู** หรือ **มณู** ผู้แต่งคัมภีร์ธรรมศาสตร์ เกิดในศตวรรษที่ 5 ก่อน ค.ศ.
9. **พาทรายณะ** ผู้ตั้งลัทธิเวทานตะ หรือ อุตรมีมางสา เกิดระหว่างศตวรรษที่ 6-2 ก่อน ค.ศ.
10. **จารวากะ** ผู้ตั้งลัทธิโลกายณะ หรือวัตนุยม ไม่มีประวัติแน่นอน
11. **คังกราจารย์** ผู้แต่งอรรถกถา หรือคำอธิบายลัทธิเวทานตะ เกิดระหว่างปี ค.ศ. 788 ถึง 820 และเป็นผู้ตั้งลัทธิโอไทวตะ หรือเอกนิยม คือนิยมพระเจ้าองค์เดียว
12. **นาถมุณี** เป็นผู้นำคนแรกของลัทธิไวษณะ เกิดในช่วงระหว่าง ค.ศ. 824 - ค.ศ. 924
13. **รามานุชาจารย์** ถือกันว่าเป็นคนสำคัญยิ่งของลัทธิไวษณพ และเจ้าของปรัชญาวิศิษฎาไวตะ อันสืบเนื่องมาจากลัทธิเวทานตะ เกิดในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1027 - ค.ศ. 1137
14. **มธวจารย์** เป็นผู้นำท่านหนึ่งแห่งลัทธิไวษณพ และเจ้าของปรัชญาทไวตะ หรือทวินิยม เกิดในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1199 - ค.ศ. 1277
15. **ลกุลีสะ** (สมัยของท่านยังไม่แน่นอน) เป็นอาจารย์ใหญ่แห่งนิยายไศวะ ฝ่ายได้ผู้ตั้งนิกายปศุปะตะ
16. **วสุคุปะตะ** เป็นผู้ตั้งลัทธิไศวะฝ่ายเหนือ หรือที่เรียกว่า ภาษปรีไศวะ เกิดในช่วงระหว่างศตวรรษที่ 9 แห่ง ค.ศ.
17. **รามโมหัน รอย** เป็นผู้ตั้งพรหมสมาช (สมาคม) เกิดในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1774 - ค.ศ. 1833
18. **สวามิมะยานัน สรัสวดี** เป็นผู้ตั้งอารยสมาช เกิดในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1824 - ค.ศ. 1833

19. **รามกฤษณะ** เป็นผู้นำทางความรู้และการปฏิบัติ เป็นผู้จัดให้มีขบวนการราม-กฤษณะมิชชัน แม้ท่านจะไม่ได้ตั้งขึ้นเอง แต่สวามีวิเวกานันทะ สรัสวดี ก็ตั้งขึ้นเพื่อเป็นเครื่องอนุสรณ์ถึงท่าน อยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2379 - 2429

3.3 คัมภีร์ในศาสนา

คัมภีร์สำคัญในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู¹ จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ

3.3.1 ศรุตี ได้แก่ คัมภีร์พระเวททั้ง 4 ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ได้ยินได้ฟังมาจากพระผู้เป็นเจ้าโดยตรง ไม่มีผู้แต่ง แต่เป็นการค้นพบของพระฤๅษีทั้งหลาย เป็นของที่มีอยู่ชั่วนิรันดร์ เป็นลมหายใจของพระผู้เป็นเจ้า เป็นสัจธรรมที่แสดงถึงประสบการณ์ทางวิญญาณของพระฤๅษีทั้งหลายในอดีตกาลที่ยาวนาน พระเวทแบ่งออกเป็น 4 คัมภีร์ คือ

1. **ฤคเวท** เป็นคัมภีร์เก่าแก่ที่สุด เป็นบทเพลงสวดหรือมนตร์สรรเสริญอันวอนพระผู้เป็นเจ้าและเทวี มีบทเพลงสวด 1,017 บท แสดงให้เห็นถึงการยกย่องอำนาจธรรมชาติในการต่อสูระหว่างแสงสว่างกับความมืด ความร้อนกับความหนาว อำนาจธรรมชาติถูกยกฐานะเป็นเทพเจ้า มีเทพเจ้าสำคัญๆ คือ อัคนี อินทร์ สุริยะ วรุณ ฤๅษี อัศวิน ปฤถวี มรุต รุทระ ยมะ ฯลฯ บทเพลงสวดจะมีชื่อพระฤๅษีกำกับอยู่ด้วย แสดงว่าบทเพลงสวดนั้นๆ เปิดเผยโดยพระฤๅษีที่มีชื่อนั้นๆ

2. **ยજุรเวท** เป็นคัมภีร์ที่เป็นคู่มือประกอบพิธีกรรมของพราหมณ์ ซึ่งเป็นบทร้อยแก้วที่อธิบายวิธีประกอบพิธีกรรม บวงสรวงและการทำพิธีบูชาัญญ จัดตามลำดับเพลงสวด ซึ่งส่วนมากเอามาจากฤคเวท ถือว่าเป็นคัมภีร์ที่จะต้องศึกษาเป็นพิเศษ และมีสาขาแตกขยายไปเป็นจำนวนมาก

3. **สามเวท** เป็นคัมภีร์ที่รวบรวมบทสวดมนต์ ซึ่งเป็นบทร้อยกรองมีทั้งหมดถึง 1,549 บท โดยนำมาจากฤคเวทเป็นส่วนมาก ที่แต่งขึ้นใหม่ มีประมาณ 78 บท จะใช้สำหรับสวดในพิธีถวายน้ำโสมและชบกล่อมเทพเจ้า

4. **อถรรพเวท** เป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นใหม่ในปลายสมัยพราหมณ์ เป็นคาถาอาคมมนต์ขลังศักดิ์สิทธิ์ สำหรับทำพิธีขับไล่เสนียดจัญไร และอัปมงคลให้กลับมาเป็นสวัสดิมงคล นำความชั่วร้ายไปบังเกิดแก่ศัตรู

¹ Four Authors. A Simple History of Ancient India, 1971 p. 90-95.

เดิมทีเดียวคัมภีร์มีเพียง “ฤคเวท” เท่านั้น ต่อมาได้มีการแยกออกไปเป็น 3 เล่ม จึงมีชื่อเรียกว่า “ไตรเวท” และหลังจากนี้ไปเป็นเวลาหลายร้อยปี พวกพราหมณ์ได้แต่งคัมภีร์ขึ้นมาอีกเล่มหนึ่งเรียกชื่อว่า “อถรรพเวท” หรืออาถรรพเวท รวมกับคัมภีร์เก่าเป็น 4 คัมภีร์ แต่คงเรียกรวมกันว่า “ไตรเพท” เหมือนเดิม

นอกจากนี้ แต่ละคัมภีร์ดังกล่าวยังแบ่งออกเป็นส่วนใหญ่่อีก 4 หมวด ที่มีองค์ประกอบเหมือนกัน ดังต่อไปนี้ คือ

1. หมวดสังหิตา เป็นหมวดที่รวบรวมมนตร์ต่างๆ สำหรับเป็นบทบริกรรมและขับกล่อม อ่อนวอน สดุดีเทพเจ้า เนื่องในพิธีกรรมบวงสรวง ทำพิธีกรรมบูชา

2. หมวดพราหมณะ หมวดนี้เป็นบทร้อยแก้ว หรือเรียงความ อธิบายระเบียบการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ไว้อย่างละเอียด

3. หมวดอาร์ณยกะ เป็นบทร้อยแก้ว ใช้เป็นตำราคู่มือการปฏิบัติของพราหมณ์ ผู้ประสงค์ดำเนินตนเป็นวานปรสัถ์ ชฎิลหรือปริพาชก เพื่อหาความสุขสงบ ตัดความกังวลจากการอยู่ครองเรือน

4. หมวดอุปนิษัต เป็นคัมภีร์ที่มีแนวคิดทางปรัชญาอย่างลึกซึ้ง เป็นตอนสุดท้ายแห่งพระเวท คัมภีร์เน้นเรื่องอาตมัน เทพเจ้า โลกและมนุษย์ ถือว่าเป็นคัมภีร์เล่มสุดท้ายของการศึกษา เป็นบทสนทนาโต้ตอบ ได้อธิบายถึงธรรมชาติและจักรวาล วิญญาณของมนุษย์ การเวียนว่ายตายเกิด กฎแห่งกรรม และหลักปฏิบัติ ปรัชญาสังคม ซึ่งเป็นการอธิบายสาระสำคัญของคัมภีร์พระเวททั้งหมด ดังนี้

1) ปรมัตมัน คือวิญญาณดั้งเดิมหรือความจริงสูงสุดของโลกและชีวิต หรือจักรวาล ซึ่งเรียกว่า พรหมัน สรรพสิ่งมาจากพรหมัน และในที่สุดก็จะกลับคืนสู่ความเป็นเอกภาพกับพรหมัน ปรมัตมันกับพรหมจึงเป็นสิ่งเดียวกัน

2) อาตมัน หรือ ชีวาตมัน เป็นส่วนอัตตาย่อย หรือวิญญาณย่อย ซึ่งปรากฏแยกออกมาอยู่ในแต่ละคน ดังนั้นการที่อาตมัน หรือชีวาตมันย่อยนี้เข้าไปรวมกับพรหมัน หรือปรมัตมันได้จึงจะพ้นจากทุกข์ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

3) เรื่องกรรม การที่ชีวาตมันจะกลับคืนสู่พรหมันเป็นเอกภาพอมตะได้นั้น ผู้นั้นจะต้องบำเพ็ญเพียรทำกรรมดี และประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่เรียกว่า โยคะ คือกรรมโยคะ ทำกรรมดี ภาติโยคะ มีความภักดีในเทพเจ้า และชญานโยคะ การศึกษาจนเข้าใจพระเวทอย่างถูกต้อง

3.3.2 สมฤติ เป็นคัมภีร์ชั้นสอง แปลตามศัพท์ว่า “สิ่งที่จำไว้ได้” จึงเป็นสิ่งที่จดจำต่อๆ กันมา และถ่ายทอดกันสืบต่อมา เป็นคัมภีร์ที่ปราชญ์ทางศาสนาในเวลาต่อมาได้แต่งตำรา ประกอบขึ้นเพื่อช่วยสนับสนุนให้การศึกษาคัมภีร์พระเวทได้เป็นไปโดยถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

ตำราที่ผู้เป็นปราชญ์ทางศาสนาแต่งขึ้นเป็นอุปการะสนับสนุนคัมภีร์พระเวทนั้นเรียกว่า คัมภีร์เวททางศาสตร์ แปลว่า คัมภีร์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับองค์แห่งพระเวท ซึ่งมีอยู่รวมทั้งรุ่นเก่า และรุ่นใหม่ 11 องค์ โดยมีความรู้เกี่ยวกับองค์แห่งพระเวท 6 องค์ กับคัมภีร์อื่นๆ รวมเป็น 11 องค์ดังต่อไปนี้

1. ศึกษา หรือ อัจจARNวิลาส (สัทศาสตร์) ได้แก่ ตำราว่าด้วยการออกเสียงสอน ให้เรารู้จักเสียงหนัก เสียงเบา เสียงยาว เสียงสั้น เสียงสูง เสียงต่ำ และให้รู้จักออกเสียงให้ ไพเราะสละสลวย ความรู้เรื่องการออกเสียงถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะบทมนตร์ต่างๆ ต้องจำให้ ชัดใจ หรือแม่นยำ ถ้าออกเสียงผิดก็ใช้ไม่ได้

2. จันท์ ได้แก่ ตำราเรียนรู้วิธีแต่งจันท์ หรือโคลก เพราะมนตร์หรือสังหิตาต่างๆ ล้วนแต่งเป็นจันท์ เมื่อเป็นคณะจันท์แล้วก็จะกำหนดจดจำได้ง่าย และออกเสียงไม่ผิดพลาด วิธี แต่งโคลกหรือคำจันท์นั้น แต่งโดยการรวบรวมจากตำราของท่านยาสกะ

3. ไวยากรณ์ ได้แก่ ตำราอธิบายกฎเกณฑ์ทางภาษา การแปลความและตีความใน บทสังหิตาต่างๆ ตำราไวยากรณ์นี้ ปาณินิ ได้รวบรวมจากตำราเดิมมาปรับปรุงแก้ไขใหม่ เมื่อ ประมาณปีที่ 240 ก่อนคริสต์ศักราช

4. นิรุกติ ได้แก่ ตำราเกี่ยวกับการแปลศัพท์ให้ถูกต้องตามมูลธาตุเดิม หรือราก ศัพท์เดิมของคำนั้นๆ ที่มีอยู่ในคัมภีร์พระเวท

5. โชยติส ได้แก่ ตำราดาราศาสตร์ และโหราศาสตร์ เพื่อให้กุลบุตรได้รู้จักชื่อและ ลักษณะของดวงดาว และได้รู้ดีถีวัน คีน ขึ้น แรม รู้เดือนปี ฤกษ์นิมิตและชะตาดีหรือร้าย และฤกษ์ อันเหมาะแก่การประกอบพิธีกรรมต่างๆ

6. กัลปะ ได้แก่ ตำราเกี่ยวกับข้อกำหนด กฎเกณฑ์ในการประกอบพิธีกรรม และ องค์ที่ 6 นี้มีความสำคัญมากเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในกิจพิธีของชีวิตชาวอารยัน จึงต้องมีคู่มือที่ แต่งเป็นสูตร โดยแบ่งย่อยออกเป็น 3 หมวด ดังนี้

- 1) เศราตสูตร ได้แก่ สูตรว่าด้วยพิธีบวงสรวงบูชา เป็นการย่อใจความใน คัมภีร์พราหมณ์มาใช้

- 2) คฤหยสูตร ได้แก่ สูตรว่าด้วยพิธีเกี่ยวกับครอบครัว เช่น การขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน เป็นต้น
- 3) ธรรมสูตร ได้แก่ สูตรว่าด้วยกฎหมาย และข้อบังคับเกี่ยวกับความประพฤติข้อวัตรปฏิบัติของชนชั้นต่างๆ และระบวยัยของบุคคลที่เรียกว่า อาศรมธรรม 4 คือ พรหมจารี คฤหัสถ์ วานปรสถ์ และสันยาสี ธรรมสูตรนี้ได้มีการเขียนขึ้นประมาณปีที่ 600 ถึง 200 ก่อนคริสต์ศักราช

7. คัมภีร์ธรรมศาสตร์ ได้แก่ ตำราอธิบายลักษณะกฎหมายของบ้านเมือง เพื่อวางระเบียบความประพฤติของประชาชน และสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความเจริญของสังคมอินเดีย ดังนั้น ชื่อของผู้ให้กำเนิดกฎหมาย คือ มนุ ยาชญวาลกยะ และปราชระ เป็นชื่ออมตะ ในโลกของกฎหมาย

8. คัมภีร์นิติศาสตร์ ได้แก่ ตำราอธิบายลักษณะการกระทำ จรรยา ความประพฤติของบุคคลและที่เกี่ยวกับสังคม

9. คัมภีร์อิติहाส คือคัมภีร์ว่าด้วยวีรกรรมของวีรบุรุษ อันได้แก่ มหากาพย์ทั้งสอง คือ รามายณะ หรือ รามเกียรติ์ กับ มหาภารตะ ซึ่งเป็นตัวอย่างแสดงผลของการประพฤติธรรมตามแนวคัมภีร์ธรรมศาสตร์

10. คัมภีร์ปุราณะและอุปปุราณะ เป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยเทพองค์หนึ่งๆ โดยเฉพาะกลุ่มไดโนบถือเทพองค์ใดเป็นพิเศษจะมีศรัทธาต่อเรื่องนั้นๆ เป็นพิเศษ ซึ่งจุดประสงค์ของคัมภีร์นี้ก็คือ การสอนศาสนาแก่ประชาชนโดยเล่าเรื่องเทพนิยาย นิทาน และพงศาวดารต่างๆ เป็นคัมภีร์ที่รู้จักกันดีที่สุดในกลุ่มชาวบ้านทั่วไป ดังมีรายละเอียดของคัมภีร์ดังนี้

คัมภีร์ปุราณะ 18 เรื่อง คือ

1. พระพรหม	7. กฤษณะ	13. ภวิษัต์
2. ดอกบัว	8. คิวะ	14. ปางปลาของพระวิษณุনারายณ์
3. อัญชะของพรหม	9. คิวลิ่งค์	15. ปางสุกรของพระวิษณุনারายณ์
4. ไฟ	10. นารทียะ	16. ปางเต่าของพระวิษณุনারายณ์
5. วิษณุ	11. คณศวร	17. ปางพราหมณ์เตี้ยของพระวิษณุনারายณ์
6. ครุฑ	12. มารกันเทยะ	18. ภาควัตหรือพระวิษณุনারายณ์อวตาร

คัมภีร์อุปปุราณะ 18 เรื่อง คือ

1. อาทิ	7. นันทิเกศวร	13. มเหศวร
2. นรสิงหะ	8. อุศน์ส	14. ปัทมะ
3. วายุ	9. กบิล	15. เทวะ
4. ศิวธรรม	10. วรุณ	16. ปราศร
5. ทูรวาสา	11. สามพะ	17. มรีจะ
6. นารท	12. กาลิกะ	18. ภาศกร

11. คัมภีร์อุปเวท ได้แก่ ตำราเกี่ยวกับวิชาชีพดังต่อไปนี้

1. วิชาอายุรเวท เรียนเรื่องการนำพฤษชาติพันธุ์ต่างๆ มาทำยารักษาโรค
2. วิชาคานธรรพเวท เรียนเรื่องดนตรีและนาฏศาสตร์
3. วิชาธนูรเวท เรียนวิธีรบ รุก ถอย วิธียิงธนู แผลงศร
4. วิชาสถาปัตยกรรม เรียนเรื่องการก่อสร้างสิ่งต่างๆ

นอกจากนี้ยังมีคัมภีร์อาตมะ ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญของแต่ละนิกาย ว่าด้วยการบูชาเทพเจ้า พร้อมทั้งข้อปฏิบัติ แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ 1) ไวษณวะ-อาคม มีพระวิษณุเป็นหลัก 2) ไศวะ-อาคม มีพระศิวะเป็นหลัก และ 3) ศักตะ-อาคม หรือตันตระ มีศักติ หรือเทวีเป็นหลัก แม้จะแตกต่างกันออกไปตามแนวนิกาย ทุกคัมภีร์ก็มีพระเวทเป็นหลักยึดทั้งสิ้น

3.4 หลักคำสอนที่สำคัญ

หลักคำสอนที่สำคัญในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู¹ มีอยู่ 3 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. หลักอาศรม 4
2. หลักปรมาตมัน
3. หลักโมกษะ

¹ Hopfe Lewis M. Religions of The World, 1994 p. 90-94.

3.4.1 หลักอาศรม 4 หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินชีวิตของชาวฮินดู เฉพาะที่เป็นพรหมณ์วัยต่าง ๆ โดยกำหนดเกณฑ์อายุคนไว้ 100 ปี แบ่งช่วงของการใช้ชีวิตไว้ 4 ตอน ตอนละ 25 ปี ช่วงชีวิตแต่ละช่วงเรียกว่า อาศรม (วัย) อาศรมทั้ง 4 ช่วงมีดังนี้

อาศรมที่ 1 (ปฐมวัย) เรียกว่า พรหมจรรย์อาศรม เริ่มตั้งแต่อายุ 8-25 ปี ผู้เข้าสู่อาศรมนี้ เรียกว่า พรหมจารี ภายในช่วงระยะเวลา 25 ปีแรกนี้ พรหมจารีผู้อยู่ในพรหมจรรย์อาศรม มีหน้าที่ดังนี้

- 1) ตั้งใจเรียนวิชาการในวรรณะของตน
- 2) เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูอาจารย์
- 3) ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเพศ
- 4) ไม่คบกับเพศตรงกันข้าม
- 5) เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วต้องทำพิธี “เกศนตสันสกา” (ตัดผม) และพิธี “คุรุทักษิณา” มอบสิ่งตอบแทนครูอาจารย์

ผู้ทำหน้าที่ครบทั้ง 5 ข้อนี้แล้วถือว่าเป็นพรหมณ์โดยสมบูรณ์ จากฐานะพรหมจารีและจะมีสิทธิพิเศษ 5 ประการ ดังนี้

- 1) ศึกษาคัมภีร์พระเวทได้
- 2) สอนพระเวทแก่คนอื่นได้
- 3) ทำพิธียัชنامه (เกี่ยวกับการบริจาคน้ำ) ได้
- 4) รับทานจากผู้ศรัทธาได้
- 5) บริจาคทานแก่คนยากจน (ผู้อยู่ในวรรณะต่ำ) ได้

อาศรมที่ 2 (มัชฌิมวัย) เรียกว่า “คฤหัสถ์อาศรม” อยู่ในช่วงอายุ 25-50 ปี มีหน้าที่ดังนี้

- 1) ช่วยพ่อแม่ทำงาน
- 2) แต่งงานมีครอบครัว
- 3) ประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว

อาศรมที่ 3 (ปัจฉิมวัย) เรียกว่า “วานปรสธาสครม” อยู่ในช่วงอายุ 50-75 ปี มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติดังนี้

- 1) มอบสมบัติให้บุตรธิดา
- 2) บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม
- 3) ออกบวชปฏิบัติธรรมที่เรียกว่า วานปรัสถ์
- 4) ทำประโยชน์แก่สังคมด้วยการเป็นครูอาจารย์

อาศรมที่ 4 คือ สันยัสตาศรม อยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ 75 ปีขึ้นไป สำหรับผู้ปรารถนาความหลุดพ้น (โมกษะ) จะออกบวชเป็น “สันยาสี” เมื่อบวชแล้วจะสึกไม่ได้ บำเพ็ญสมาธิแสวงหาความหลุดพ้นตามหลักกรรมโยคะต่อไป

3.4.2 หลักปรมาตมัม คำว่า “ปรมาตมัม” จึงหมายถึง สิ่งยิ่งใหญ่อันเป็นที่รวมของทุกสิ่งทุกอย่างในสากลโลก ซึ่งเรียกชื่อสิ่งนี้ว่า “พรหม” ปรมาตมัมกับพรหมจึงเป็นสิ่งเดียวกันและมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเอง
- 2) เป็นนามธรรม สิ่งสถิตอยู่ในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเรียกว่าอาตมัม เป็นสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตา
- 3) เป็นศูนย์รวมแห่งวิญญาณทั้งปวง
- 4) สิ่งทั้งหลายทั้งปวงในสากลโลกล้วนเป็นส่วนย่อยที่แยกออกมาจากพรหม
- 5) เป็นตัวความจริง (สัจธรรม) สิ่งเดียว (โลกและสิ่งอื่นๆ ล้วนเป็นมายา ภาพลวงที่มีอยู่ชั่วคราวคราวเท่านั้น)
- 6) เป็นผู้ประทานญาณ ความคิดและความสันติ
- 7) เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในสภาพเดิมตลอดกาล

วิญญาณของสัตว์โลกทั้งหลาย (อาตมัม) คือส่วนที่แยกออกมาจากวิญญาณรวมของพรหม (ปรมาตมัม) วิญญาณย่อยแต่ละดวงเหล่านี้เมื่อแยกออกมาแล้วย่อมเข้าสิงสถิตในสิ่งมีชีวิตรูปแบบต่างๆ กัน เช่น ในร่างกายมนุษย์ เทวดา สัตว์และพืช มีสภาพดีบ้าง เลวบ้าง สุดแต่ผลกรรมที่ทำไว้ ซึ่งถือว่าเป็นทุกข์ทั้งสิ้น トラบใดที่วิญญาณเหล่านี้ยังไม่สิ้นกรรม ย่อมต้องเวียนว่ายตายเกิดผจญทุกข์อยู่ตลอดไป

3.4.3 หลักโมกษะ เป็นหลักความดีสูงสุด ดังคำสอนของศาสนาฮินดูสอนว่า “ผู้ใดรู้แจ้งในอาตมัมของตนว่าเป็นหลักอาตมัมของโลกพรหมแล้ว ผู้นั้นย่อมพ้นจากสังสารการเวียนว่ายตายเกิด และจะไม่ปฏิสนธิอีก” หลักโมกษะประกอบด้วยสาระสำคัญ 2 ประการ คือ

1. การนำอาตมมันเข้าสู่ปรมาตมัน ด้วยการปฏิบัติธรรมใดๆ เพื่อให้วิญญาณของตนเข้าร่วมกับปฐมวิญญาณ เรียกว่า “เข้าถึงโมกษะ” คือความหลุดพ้นจากวัฏสงสารแห่งชีวิต
2. วิธีปฏิบัติเพื่อเข้าถึงโมกษะ ได้เสนอแนะหลักปฏิบัติที่สำคัญไว้ 3 ประการ คือ กรรมมรรค (กรรมโยคะ) ชยานมรรค (ชยานโยคะ) และ ภักติมรรค (ภักติโยคะ)

3.5 ตรีมูรติในศาสนาฮินดู

ยุคพระเวทตอนปลายและยุคมหากาพย์ตอนต้น อยู่ในช่วงศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสต์ศักราชถึงคริสต์ศตวรรษที่ 4 พวกพราหมณ์มีบทบาทมากในสังคม ได้กลายเป็นชนชั้นอภิสิทธิ์ เป็นผู้วิเศษและมีอิทธิพลมากในวงการต่างๆ ศาสนาในยุคพระเวทเรียกว่า **ศาสนาพราหมณ์** ครั้นเวลาล่วงมาถึงยุคพระเวทตอนปลาย ศาสนาพราหมณ์ได้มีการปฏิรูปเกิดแนวความคิดด้านปรัชญามีเหตุผลมากขึ้น และเวลาต่อมา ศาสนาพราหมณ์เรียกว่า **ศาสนาฮินดู**

ศาสนาในยุคมหากาพย์ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เทพเจ้าที่สำคัญในยุคมหากาพย์ ได้แก่ พระพรหม พระศิวะ และพระนารายณ์ เทพเจ้าทั้ง 3 องค์นี้รวมเรียกว่า **ตรีมูรติ**¹ และหน้าที่ของเทพเจ้าแต่ละองค์มีดังต่อไปนี้

3.5.1 พระพรหม พระพรหมเป็นผู้สร้างมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก รวมทั้งเทวดาทั้งหลายด้วย ลักษณะพระพรหมในระยะแรกไม่มีตัวตน แต่ครั้นเวลาต่อมา พวกพราหมณ์ได้พบข้อบกพร่องต่างๆ เมื่อพระพรหมไม่มีตัวตน ประชาชนเคารพบูชาไม่ได้ พวกพราหมณ์จึงได้กำหนดให้พระพรหมมีตัวตน มี 4 พักตร์ สามารถมองดูได้ทุกทิศ ลักษณะของพระพรหมเป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรม พระพรหมที่มีลักษณะเป็นนามธรรมนั้นหมายถึงจักรวาล เป็นวิญญาณของธรรมชาติ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ ท้องฟ้า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้คือร่างกายของพระพรหม พระพรหมสิงสถิตในสิ่งเหล่านี้ พระพรหมเป็นอันติมลัจจะที่ไม่อาจอธิบายได้ เป็นสิ่งที่ไม่อาจวัดได้ เป็นพื้นฐานความรู้ทั้งปวง ไม่หยาบ ไม่ละเอียด ไม่สั้นไม่ยาว ปราศจากกลิ่น แสง เสียง เทศะ เป็นต้น ส่วนพระพรหมที่เป็นรูปธรรมเป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้สร้าง พระพรหมมีพระชายาชื่อพระสรัสวดี ซึ่งเป็นเทพีแห่งวาจาและการศึกษาเล่าเรียน และเป็นผู้อุปถัมภ์ศิลปะวิทยาทั้งปวง

¹ ดนัย ไชยโยธา. ประวัติศาสตร์เอเชียใต้ยุคโบราณ, 2527 หน้า 19.

3.5.2 พระคิเว เทพเจ้าแห่งการทำลายและเทพเจ้าแห่งการฟ้อนรำ มีหลายชื่อ เช่น อิศวร รุทระ และนาฏราช เป็นต้น พระคิเวเป็นเทพเจ้าสูงสุดในไศวนิกาย ประทับอยู่ที่ภูเขากิโรลาส มีโคนันที่เป็นพาหนะ และมีคิวลึงค์เป็นเครื่องหมายของพลังแห่งการสร้างสรรค์

ลักษณะของพระคิเวเป็นรูปฤๅษี มี 4 กร นุ่งห่มหนังสัตว์ ประทับนั่งบนหนังเสือโคร่ง ถืออาวุธตรีศูล ธนู และคทาหวั่งกะโหลกมนุษย์ ห้อยพระศอด้วยประคำร้อยด้วยกะโหลก มีงูเป็นสังวาล พระศอมีสีดำนสนิท กลางพระนลาฏมีพระเนตรดวงที่ 3 ซึ่งถ้าพระคิเวสัมผัสพระเนตรดวงที่ 3 เมื่อใด ไฟจะไหม้โลกเมื่อئั้น เหนือพระเนตรดวงที่ 3 มีรูปพระจันทร์ครึ่งซีก

พระคิเวมีพระชายาชื่ออุมา ซึ่งมีหลายลักษณะเป็นต้นว่า ปารวตีเทวีผู้เป็นธิดาแห่งหิมวัต หรือหิมालัย ทรุคาเทวีผู้เป็นเจ้าของแม่แห่งสงคราม และกาลีเทวีผู้มีกายสีดำ

พระอุมาเทวี มี 3 ภาค **ภาคหนึ่ง** เป็นเทพีโสภณ มเหสีผู้ซื่อสัตย์และภักดีต่อพระคิเว มี 4 กร **ภาคสอง** อวตารลงมาเป็นทรุคาเทวี มี 10 กร ทรงอาวุธ ธนู ศร จักร ฏ โล่ ดาบ หอก ขวาน ลูกตุ้ม กระดิ่ง ประทับบนหลังเสือ เพื่อปราบมเหิงษาสูรหรืออสูรในร่างกระบือผู้ก่อยุคเข็ญในมนุษย์โลก **ภาคสาม** อวตารลงมาเป็นกาลีเทวี มีพระกายสีดำ มี 4 กร 2 กร ถือดาบและศีรษะมนุษย์ แลพบพระชีวหาสีแดง สวมพวงมาลัยร้อยด้วยกะโหลกศีรษะมนุษย์ ที่เอวมีแขนมนุษย์ ห้อยอยู่โดยรอบ ชอบเครื่องสังเวด้วยชีวิตสัตว์

3.5.3 พระวิษณุหรือพระนารายณ์ เทพเจ้าผู้รักษาและคุ้มครองโลกให้เป็นสุข ชาวฮินดูเชื่อว่า พระนารายณ์ทรงอวตารลงมาเป็นพระรามและพระกฤษณะ พระนารายณ์เป็นเทพเจ้าที่มีพลังทางทำนุบำรุงโลก เมื่อเวลาใดโลกเกิดยุคเข็ญ เมื่อเวลานั้น พระนารายณ์จะเสด็จไปช่วยบำบัดทุกข์ ปราบยุคเข็ญ เรียกว่า “อวตาร”

พระนารายณ์ประทับอยู่ในเกษียรสมุทร มีพระยานันตราชเป็นบัลลังก์ ทรงครุฑเป็นพาหนะ และได้ทรงอวตารมาแล้ว 9 ปาง อวตารของพระนารายณ์จะมีทั้งหมด 10 ปาง และปางที่ 10 จะอวตารหลังจากสิ้นกัลป์แล้ว ความเหมาะสมมีอยู่อย่างไกรก็อวตารลงมากเกิดในรูปนั้น และอวตารของพระนารายณ์ครั้งสำคัญ 10 ครั้ง หรือนารายณ์สิบปางมีดังต่อไปนี้

1. มัตสยวตาร อวตารลงมาเป็นปลา เพื่อช่วยมนุษย์ให้พ้นความตาย เมื่อเกิดน้ำท่วมโลก ฆ่ายักษ์ชื่อ **หัยกริพ** หรือ **หยกริเว** ผู้เป็นต้นเหตุให้มนุษย์มีความผิด

2. กูรมาวตาร อวตารลงมาเป็นเต่าในเกษียรสาคร ให้หลังรองรับภูเขาคือ มันทาระ ในคราวที่เทวดากวนน้ำในมหาสมุทรเพื่อให้เกิดน้ำอมฤต

3. **วราหาวตาร** อวตารลงมาเป็นหมูป่า เพื่อปราบ หิรัณยักษ์ ผู้จับโลกกดลงไปได้ทะเล โดยใช้เขี้ยวตุนให้โลกสูงขึ้นจนมนุษย์ได้อาศัยกระทั่งถึงทุกวันนี้

4. **นรสิงหาวตาร** อวตารลงมาเป็นคนครึ่งสิงห์ เพื่อปราบยักษ์ชื่อ หิรัณยกคิบุ ผู้ได้พรจากพระพรหมว่าจะไม่มีใครฆ่าตายได้ ถึงกับก่อความเดือดร้อนทั่วโลก

5. **วามนาวตาร** อวตารลงมาเป็นคนค่อม เพื่อปราบยักษ์ชื่อ พลี มิให้มีอำนาจครองโลกทั้งสาม และได้ไล่ยักษ์พลีให้ไปอยู่ใต้บาดาล

6. **ปรศุรามาวตาร** อวตารลงมาเป็นปรศุรามถือขวาน เป็นบุตรพราหมณ์ชื่อ ยมทัศน์ ผู้สืบสกุลมาจากภฤคุเพื่อป้องกันมิให้กษัตริย์ครอบครองอาณาจักรเหนือวรรณะพราหมณ์

7. **รามาวตาร** อวตารลงมาเป็นรามจันทร์ คือเป็นพระรามในมหากาพย์ รามายณะ เพื่อปราบท้าวราพณ์หรือทศกัณฐ์

8. **กฤษณาวตาร** อวตารลงมาเป็นพระกฤษณะ ผู้เป็นสารถีขับรถศึกให้อรชุนเพื่อปราบคนชั่วในมหากาพย์มหาภารตะ

9. **พุทธาวตาร** อวตารลงมาเป็นพระพุทธเจ้าประกาศหลักธรรมช่วยมนุษย์ให้พ้นทุกข์ เหตุผลที่อินทฺูตั้งเอาพระพุทธเจ้ามาเป็นอวตารปางหนึ่งของพระนารายณ์นั้น นับเป็นการกลืนพระพุทศาสนาได้อย่างสนิทอีกวิธีหนึ่ง

10. **กัลกยาวตาร** อวตารลงมาเป็นกัลกิ บุรุษขี่ม้าขาวถือดาบมีแสงแปลบปลาดังดาวหาง เพื่อปราบคนชั่วและสถาปนาธรรมขึ้นใหม่ในโลก

พระนารายณ์มีพระชายาชื่อ ลักษมี ผู้เป็นเทพีแห่งความงาม ผู้อำนวยการความมั่งคั่ง และผู้มีใจเมตตาปราณี เมื่อพระนารายณ์อวตารลงมาเป็นวามนาม ปรศุราม และพระราม เคยเสด็จมาเป็นนางปัทมา (กมล) นางธรรณี และนางสีดาตามลำดับ

ตรีมูรติ เป็นลักษณะเทวะที่แสดงออกมาในรูปของบุคลาธิษฐานให้รู้ภาวะทั้ง 3 ต่อไปนี้

1. **อุปาทะ** โลกมีเกิดเป็นเบื้องต้น
2. **ฐิติ** การรักษาให้ดำรงไว้
3. **กัมคะ** มีการทำลายเพราะโลกขาดความดี และให้วิญญูณมนุษย์และสัตว์ได้พักผ่อน

ชาวฮินดูเชื่อว่าโลกมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และสลายไปในที่สุด การบูชาเทพเจ้าทั้ง 3 องค์ เหล่านี้เป็นลักษณะของบุคลาธิษฐาน คือถือบุคคลเป็นใหญ่ เป็นการบูชาให้รู้สึกสภาวะธรรม 3 ประการ นั่นคือโลกเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และสลายไป

3.6 พระเจ้าสูงสุดของศาสนาฮินดู

ศาสนาฮินดูมีระยะเวลาแห่งการพัฒนาดนเองมายาวนานมาก ความเชื่อในพระเจ้าสูงสุด ผู้สร้างโลกได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยเริ่มแรกสมัยที่เป็นศาสนาสนาตะมีความเชื่อในพระเจ้าตามแบบศาสนาตั้งเดิมของชาวพื้นเมือง และนับถืออำนาจลึกลับทุกชนิดที่แฝงในธรรมชาติ ต่อมาเมื่อเกิดคัมภีร์พระเวท พระเจ้าได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา โดยเริ่มจากพระพรหมจนในที่สุดได้เปลี่ยนมาเป็นพระคิเวบัง และพระวิษณุบัง ต่อเมื่อได้มีการพัฒนาจากศาสนาพราหมณ์มาเป็นฮินดูหรือพราหมณ์ใหม่ คำสอนในเรื่องพระเจ้าได้ปรากฏมาอยู่ในรูปของพระปรมาตมัน พระเจ้าผู้ไม่มีรูปร่างแต่ทรงสำแดงองค์ออกมาเป็น 3 รูป ได้แก่ พระพรหม พระวิษณุ พระคิเว ดังนั้น จุดหมายสุดท้ายของศาสนาฮินดูในปัจจุบัน คือ การเข้าสู่โมกษะ ซึ่งผู้ที่เข้าถึงได้ต้องสามารถหลุดพ้นจากกองกิเลสและกองทุกข์ เมื่อหลุดพ้นแล้วจะเป็นหนึ่งเดียวกับพระปรมาตมัน ซึ่งไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

3.7 หลักความเชื่อและจุดหมายสูงสุด¹

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เชื่อว่าพระพรหมเป็นเทพเจ้าสูงสุด ทรงเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งตลอดทั้งกำหนดโชคชะตาของคนและสัตว์ เพราะฉะนั้นวิถีชีวิตของแต่ละคนจึงเป็นไปตามพรหมลิขิต แต่คนก็อาจเปลี่ยนวิถีชีวิตได้ หากทำให้พระพรหมเห็นใจและโปรดปราน โดยการบวงสรวงอันนวยามและกระทำความดีต่อพระองค์ ผู้ที่พระองค์ทรงโปรดหากตายไปก็จะไปเกิดในสุคติภูมิ และถ้าหากโปรดเป็นที่สุด ก็จะได้ไปอยู่กับพระองค์ชั่วนิรันดร์ แต่ถ้าไม่ทรงโปรดก็จะไปเกิดในทุคติภูมิ ได้รับทุกข์เวทนาแสนสาหัส ชาวฮินดูเชื่อว่าวิญญาณเป็นอมตะจึงไม่ตายตามร่างกาย ที่ว่าตายนั้นเป็นเพียงวิญญาณออกจากร่างกาย เพราะร่างกายทรุดโทรมจนอาศัยอยู่ไม่ได้เท่านั้น วิญญาณก็จะไปถือเอาร่างใหม่ หรือที่เรียกว่า เกิดใหม่ ดุจดนสวมีเสื่อผ้าเมื่อใช้นานไปก็เก่าคร่ำคร่า ก็ไปหาชุดใหม่สวมีก็ฉนั้น เพราะฉะนั้นวิญญาณจึงไม่มี

¹ พิน ดอกบัว. ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ 3, 2549 หน้า 38.

เกิดมีตาย การเกิดตายเป็นเพียงเรื่องร่างกายเท่านั้นเอง วิญญาณจะไปถือเอาร่างใหม่หรือที่เรียกว่าสังสารวัฏ เวียนว่ายตายเกิดอยู่รำไปตราบที่ยังไม่บรรลุโมกษะ ชาวฮินดูเชื่อว่า โมกษะเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต ผู้เข้าถึงโมกษะจะไปอยู่กับพระพรหมชั่วนิรันดร์ ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ส่วนการปฏิบัติเพื่อบรรลุโมกษะนั้น จะต้องปฏิบัติตามหลักการ 4 ประการ คือ

1. **กรรมมรรค** (กรรมโยคะ) การปฏิบัติด้วยการประกอบกรณงานตามหน้าที่ด้วยความขยันขันแข็ง แต่ทำงานด้วยจิตใจสงบ ไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ผู้ปฏิบัติเรียก กรรมโยคิน

2. **ชยानมรรค** (ชยานโยคะ) การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงขึ้นมาว่าปรมาตมน์เป็นสิ่งที่เดียวที่มีอยู่ วิญญาณส่วนบุคคล (อาตมน์) เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับปรมาตมน์หรือวิญญาณสากล การสร้างญาณดังกล่าวให้เกิดขึ้นอาจทำได้โดยการดำเนินตามมรรค 4 ประการด้วยกัน คือ

1) แยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เป็นจริงและสิ่งที่ไม่เป็นความจริงที่เรียกว่าวิเวกะ

2) บำเพ็ญเนกขัมมะ คือ สละโลกียะสุขทั้งมวล ที่เรียกว่า ไวรากยะ

3) ปลุกฝังคุณธรรม 4 ประการ คือ ควบคุมกายและประสาททั้ง 5 ควบคุมใจยับยั้งมิให้ประสาททั้ง 5 ที่ควบคุมได้แล้วกลับตกไปเป็นทาสของอารมณ์ต่างๆ อีก อดกลั้นอารมณ์ต่างๆ อดกลั้นทนทาน ทำจิตให้เป็นสมาธิอย่างสมบูรณ์ และมีความจงรักภักดีที่เรียกว่า สัมปต

4) ฝึกฝนถึงความหลุดพ้น(โมกษะ)ที่เรียกว่า มุมุक्षุตะ ผู้ปฏิบัติเรียกว่า ชยานโยคิน

3. **ภักติมรรค** (ภักติโยคะ) การปฏิบัติ คือการปลุกศรัทธาและความจงรักภักดีต่อเทพเจ้าที่ตนเคารพนับถือ ผู้ปฏิบัติเรียกว่า ภักติโยคิน

4. **ราชมรรค** (ราชโยคะ) เป็นทางปฏิบัติเกี่ยวกับการฝึกทางใจมุ่งบังคับใจให้อยู่ในอำนาจด้วยการบำเพ็ญโยคะกิริยา ผู้ปฏิบัติเรียกว่า ราชโยคิน

3.8 พิธีกรรมที่สำคัญ

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นศาสนาที่มีพิธีกรรมเป็นส่วนประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของศาสนา เพราะชาวฮินดูทุกวรรณะย่อมมีขนบธรรมเนียมประเพณีทั้งส่วนเฉพาะและส่วนรวมที่

ต้องประพฤติตามกฎประเพณีที่กำหนดไว้สำหรับบรรณะของตน และกฎประเพณีส่วนรวมที่จำต้องประพฤติปฏิบัติทุกชั้นบรรณะ ข้อปฏิบัติและพิธีกรรมของชาวฮินดู¹ แบ่งเป็น 4 หมวด ดังนี้

3.8.1 ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับบรรณะ มีกฎสำหรับบรรณะให้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ดังนี้

1. การแต่งงาน ผู้ที่จะแต่งงานกันได้จะต้องอยู่ในบรรณะเดียวกัน จะแต่งงานข้ามบรรณะไม่ได้ แม้ในบรรณะเดียวกันก็ยังจำกัดด้วยตระกูลและโคตรอีกชั้นหนึ่งด้วย ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษถูกประณามหรือถูกตัดขาดจากโคตร จากบรรณะ ผู้นั้นจะไม่มีใครคบสมาคมด้วย แม้ญาติมิตร บุตร และภรรยา ก็รังเกียจไม่ยอมคบหาสมาคมด้วย

2. อาหารการกิน ได้มีกฎกำหนดว่าอะไรกินได้ หรือไม่ได้ สำหรับบรรณะนั้นๆ ไม่กินอาหารร่วมกับคนต่างบรรณะ คนบรรณะสูงไม่กินอาหารที่คนบรรณะต่ำกว่าปรุง แต่ของที่จำต้องใช้ร่วมกัน เช่น ใช้น้ำในสระเดียวกัน ก็ให้แบ่งเขตกันใช้ หรือป็นระยะที่จะต้องอยู่ห่างกัน เช่น บรรณะนั้นห่างจากบรรณะนี้ 96 ก้าว 40 ก้าว 15 ก้าว 12 ก้าว เป็นต้น

3. การทำมาหากิน พวกพราหมณ์จะมีอาชีพเป็นนักบวช หรือครูอาจารย์ หรือประกอบพิธีกรรม พวกกษัตริย์เป็นนักปกครอง ดูแลความสงบสุขบ้านเมือง พวกแพศย์เป็นพวกค้าขายและประกอบกิจการกรรม ส่วนพวกศูทรเป็นกรรมกร

4. เภสสถานที่อยู่ ตามกฎดั้งเดิม ห้ามไปตั้งถิ่นฐานนอกประเทศอินเดียและห้ามโดยสารไปทางทะเล แต่ปัจจุบันนี้ไม่ค่อยถือกันแล้ว

ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับบรรณะทั้ง 4 ดังกล่าวข้างต้นนี้ แต่เดิมมาชาวฮินดูปฏิบัติอย่างเคร่งครัดมากแต่ในปัจจุบันคนชั้นสูงหรือผู้ได้รับการศึกษาแผนปัจจุบันไม่ค่อยถือพิธีพิธีมากนัก

3.8.2 พิธีประจำบ้าน ในคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ได้กำหนดพิธีสังสการ ซึ่งเป็นพิธีประจำบ้านไว้ 12 ประการที่คนในบรรณะกษัตริย์ บรรณะพราหมณ์และบรรณะแพศย์จะต้องทำ โดยมีการปฏิบัติตามลำดับขั้นดังนี้ คือ

ขั้นที่ 1	ครรรภาทาน เป็นพิธีที่จัดขึ้นเมื่อทราบว่ตั้งครรรภ์ ถัดจากวันวิวาห์
ขั้นที่ 2	ปุงสวัณ เป็นพิธีปฏิบัติต่อเด็กในครรรภ์ที่เข้าใจว่เป็นเพศชาย
ขั้นที่ 3	สิมันโตนยัน เป็นพิธีตัดผมหญิงมีครรรภ์ เมื่อตั้งครรรภ์ได้ 4, 6 หรือ 8 เดือน
ขั้นที่ 4	ชาตกรรม พิธีคลอดบุตร
ขั้นที่ 5	นามกรรม พิธีตั้งชื่อเด็ก ในวันที่ 12 หรือ 14 ถัดจากวันคลอด

¹ วณิดา ขำเขียว. ศาสนาเปรียบเทียบ, 2543 หน้า 68-72.

- ขั้นที่ 6 นิษกรรมณ์ พิธีนำเด็กออกไปดูแสงอาทิตย์ยามเช้า เมื่ออายุได้ 4 เดือน
- ขั้นที่ 7 อันนปราศัน พิธีป้อนข้าวเด็ก เมื่ออายุได้ 5 เดือนหรือ 6 เดือน
- ขั้นที่ 8 จูทากรรม พิธีโกนผมไว้จุก เมื่ออายุได้ 3 ขวบ
- ขั้นที่ 9 เกศานตกรรม พิธีตัดผม ถ้าเป็นวาระพราหมณ์ตัดเมื่ออายุ 16 ปี ถ้า
วาระกษัตริย์ ตัดเมื่ออายุ 22 ปี ถ้าวาระแพศย์ ตัดเมื่ออายุ 24 ปี
- ขั้นที่ 10 อุปานยัน พิธีเข้ารับการศึกษ พวกวาระพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ จะ
ต้องทำพิธีเข้ารับการศึกษ และเมื่ออาจารย์ในสำนักนั้นๆ รับเด็กไว้
แล้วก็จะสวมสายธูราหรือยัชโญปวีต ผู้ที่ได้สวมสายนี้แล้วก็เรียกว่า ทวิช
หรือทิสชาติ เกิด 2 ครั้ง คือครั้งแรกเกิดจากกรรมมารดา และครั้งที่ 2
เกิดจากการสวมสายยัชโญปวีต ส่วนพวกศูทรและจัณฑาลเป็นเอกชาติคือ
เกิดครั้งเดียวไม่อาจเป็นทิสชาติได้
- ขั้นที่ 11 สมาวรตน์ พิธีกลับบ้าน จัดขึ้นเมื่อเด็กหนุ่มสำเร็จการศึกษาและเตรียม
ตัวกลับบ้าน
- ขั้นที่ 12 วิวาทะ พิธีแต่งงาน

พิธีสังการทั้ง 12 ประการดังกล่าวนี้ ถ้าเป็นหญิงห้ามทำพิธีอุปานยันอย่างเดียว
นอกนั้นทำได้หมด และห้ามสวดคัมภีร์พระเวท เพราะเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่สงวนเฉพาะผู้ชาย
และคนบางวาระเท่านั้น ในปัจจุบันนี้ชาวฮินดูผู้เป็นทวิสชาติคงปฏิบัติอยู่ใน 4 พิธีเท่านั้น คือ
พิธีนามกรรม พิธีอันนปราศัน พิธีอุปานยัน และพิธีวิวาทะ ที่เหลือนอกนั้นไม่มีใครปฏิบัติกันแล้ว
ยกเว้นผู้ที่เคร่งครัดจริงๆ เท่านั้น

3.8.3 พิธีศราทธ พิธีทำบุญอุทิศให้มารดาบิดา หรือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ในเดือน
10 ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ ถึงวันแรม 15 ค่ำ โดยมีลักษณะและขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การบูชากระทำด้วยข้าวบิณฑ คือก้อนข้าวสุก โดยให้บุตรชายของผู้ตายเป็นผู้
กระทำพิธีบวงสรวงบูชา เพราะมีความเชื่อว่าบุตรชายช่วยให้ผู้ที่ล่วงลับพ้นจากนรกขุม “ปุตตะ”
โดยกระทำก่อนวันนำศพไปเผา และกระทำตลอดไป 10 วัน หรือ 11 วัน และวันที่ 11 นั้น
เป็นการรวมญาติ โดยญาติฝ่ายบิดาและญาติฝ่ายมารดาซึ่งนับขึ้นไป 3 ชั่วคน และนับลงมา 3
ชั่วคน เข้าร่วมพิธีด้วย เรียกว่า สปิณฑะ แปลว่า ร่วมทำพิธีข้าวบิณฑ

2. การทำบุญอุทิศให้มารดาบิดา หรือบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ต้องทำไปเดือน
ละครั้งเป็นอย่างน้อยตลอดปี

3.8.4 พิธีบูชาเทวดา ชาวฮินดูมีเทพเจ้าที่เคารพมากมายหลายองค์ ผู้ที่เกิดในวรรณะสูงสมัยก่อนได้บูชาพระศิวะและพระวิษณุ เป็นต้น เวลาต่อมาเกิดลัทธิอวตารขึ้น มีการบูชาพระกฤษณะและพระรามขึ้นอีก แต่บุคคลในวรรณะต่ำมักถูกกีดกันมิให้ร่วมบูชาเทพเจ้าของบุคคลในวรรณะสูง ดังนั้น บุคคลในวรรณะต่ำจึงต้องสร้างเทพเจ้าของตนเองขึ้น เช่น เจ้าแม่กาลี เทพลิง เทพงู เทพเต่า รุกขเทพ เทพช้าง เป็นต้น

พิธีบูชาแตกต่างกันออกไปตามวรรณะ แต่บุคคลในวรรณะสูงมีพิธีในการบูชาดังนี้

1. สวดมนต์ภาวนา สนาณกาย ชำระและสังเวทเทวดาทุกวัน สำหรับผู้เคร่งครัดในศาสนาต้องทำเป็นกิจวัตร ส่วนพวกที่ได้รับการศึกษาแผนใหม่มักไม่ค่อยปฏิบัติกัน

2. พิธีสมโภช ถือศีล และวันศักดิ์สิทธิ์ เช่น ลักษมีบูชา วันบูชาเจ้าแม่ลักษมี สรัสวดีบูชา วันบูชาเจ้าแม่สรัสวดี ทูรคาบูชา วันบูชาเจ้าแม่ทูรคา เป็นต้น ซึ่งอาจแตกต่างกันออกไปในแต่ละนิกายและท้องถิ่น

3. การไปนมัสการบำเพ็ญกุศลตามเทวาลัยต่างๆ เพื่อแสดงความเคารพเทพเจ้าที่ตนนับถือ

3.8.5 วันสำคัญทางศาสนา

เดือน 5

เดือน 5 นี้ จัดว่าเป็นการเปิดศักราชใหม่ตามปฏิทินโหราศาสตร์ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 และในขณะเดียวกัน วันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 นี้ จันทรคติถึงขึ้น 9 ค่ำ จะตรงกับนวราตรี ผู้ที่เคารพบูชาพระแม่อุมาจะทำการบูชาเจ้าแม่ทั้ง 9 ปาง ในแต่ละคืนเมื่อเสร็จแล้วจึงจะพาไปบูชาไฟและเชิญเด็กหญิงไม่เกิน 10 ขวบทั้ง 9 คน โดยเริ่มตั้งแต่ 2 ขวบ เรื่อยไปตามลำดับจนครบ 9 ปางมาร่วมพิธี ผู้ชุมนุมในงานจะมอบสิ่งของให้แก่เด็กทั้ง 9 คน

เดือน 6

ในเดือนนี้จะมีการบูชาพระวิษณุในวันขึ้น 3 ค่ำ และวันขึ้น 14 ค่ำ ส่วนวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นวันศูนย์กลางของสงกรานต์ เป็นวันเพ็ญแรกของปีนับว่ามีความสำคัญมาก ประชาชนจึงทำพิธีบูชาไฟและทำบุญตามประเพณีของตระกูล

เดือน 7

วันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 7 เป็นวันบูชาพระวิษณุ มีการอดอาหารและน้ำ 1 วัน

วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 เป็นวันเริ่มแห่งการเข้าพรรษา นักบวชผู้เป็นสันยาสีจะต้องอยู่ประจำที่ 4 เดือน เพราะเป็นฤดูฝน นอกจากเดินทางไม่สะดวกแล้ว ยังมีแมลงเกิดขึ้นมากมายอาจเหยียบย่ำสัตว์เหล่านี้ ทำให้เป็นบาปติดตัว

เดือน 8

วันขึ้น 2 ค่ำ จะมีการแห่รูปพระวิษณุ โดยเฉพาะที่แคว้นอัสสัมมีการฉลองพิธีนี้ยิ่งใหญ่โต วันขึ้น 15 ค่ำ เป็นวันไหว้ครู

เดือน 9

วันขึ้น 5 ค่ำ เรียกวันนาศปญจมี จะทำการบูชาพญานาคด้วยน้ำนม ถ้างูกินของผู้ใด ผู้นั้นจะไม่ได้รับอันตรายจากงูเป็นเวลา 1 ปี

แรม 4 ค่ำ เป็นวันบูชาพระพิฆเนศ ซึ่งต้องอดอาหารตลอดวันจนพิธีเสร็จ และพระจันทร์ปรากฏขึ้นเมื่อใดจึงจะรับประทานอาหารได้

แรม 6 ค่ำ เป็นวันบูชาพระสุริยเทพ ส่วนแรม 8 ค่ำ บูชาพระกฤษณะด้วยการอดอาหารจนถึงเที่ยงคืนจึงจะรับประทานอาหาร

เดือน 10

วันขึ้น 3 ค่ำ เป็นวันสำคัญของพระแม่อุมาและพระศิวะ เชื่อกันว่าสตรีใดบำเพ็ญตบะในวันนี้ จะได้สามีที่ดี และจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพราะเป็นวันที่พระแม่อุมาทรงบำเพ็ญตบะวิงวอนขอแต่งงานกับพระศิวะ และพระศิวะได้ตกลงรับสัญญาพร้อมทั้งให้พรสตรีที่บำเพ็ญตบะในวันนี้

วันขึ้น 15 ค่ำ เป็นวันที่ศาสนิกชนทำพิธีบูชาสักการะดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และจะเชิญพวกสันยาสีมาฉันอาหารที่บ้าน

เดือน 11

ในเดือนนี้ตลอดวันขึ้น 1 ค่ำถึงวันขึ้น 9 ค่ำ เป็นวันนวารตรี จะมีการทำพิธีบูชาตลอด 9 วัน เช่นเดียวกับเดือน 5 ส่วนวันขึ้น 10 ค่ำ เป็นวันบูชาพระแม่อุมา โดยเฉพาะพวกวรรณะกษัตริย์จะต้องบูชาเป็นพิเศษ เชื่อกันว่าใครบูชาพระนางในวันนี้จะได้รับชัยชนะตลอดปี

วันขึ้น 15 ค่ำ ในตอนกลางคืนพวกพราหมณ์และผู้ที่นับถือศาสนาฮินดู จะบูชาพระวิษณุด้วยสิ่งของสีขาวล้วน

แรม 13 ค่ำ เป็นวันที่ผู้นับถือศาสนาทำพิธีบูชาพระแม่ลักษมี พระพิฆเนศ พระกุเวร

พระสรัสวดี พระอินทร์ เมื่อบูชาแล้วต้องไปซื้อเสื้อผ้าและของใช้ใหม่ ๆ จะได้เกิดสิริมงคล

แรม 14 ค่ำ พวกพราหมณ์จะบูชาพระยายมในตอนกลางคืน มีการจุดประทีปตามไฟเป็นการถวายพระยายม เมื่อตายไปจะไม่ไปนรก แต่ถ้าหากทำกรรมหนักขนาดลงนรกก็จะมีไฟนำทางอันเป็นผลมาจากการจุดประทีปถวายพระยายมนั่นเอง

อีกหนึ่งวันนี้ เป็นวันเกิดของหนุมาน ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นปางหนึ่งของพระคเณศ

แรม 15 ค่ำ เป็นวันบูชาเทพทั้ง 5 พระองค์ และเป็นวันบูชาพระลักษมี

เดือน 12

ขึ้น 1 ค่ำ เป็นวันถวายอาหารเทพเจ้าทั้งหมด 56 อย่าง

ขึ้น 2 ค่ำ เป็นวันที่พี่ชายหรือน้องชายต้องไปกินอาหารบ้านพี่สาวหรือน้องสาว และจะต้องนำของขวัญไปให้ด้วย จากนั้นพี่สาวหรือน้องสาวจะเจิมหน้าผากให้เพื่อความป็นสิริมงคล

ขึ้น 12 ค่ำ เป็นวันบูชาพระวามนะ ปางหนึ่งของพระวิษณุ

ขึ้น 15 ค่ำ เป็นวันบูชาพระวิษณุ

เดือนยี่

วันขึ้น 15 ค่ำ เป็นวันบูชาพระวิษณุ และถวายประทีปแก่เทพเจ้าในเทวาลัย

วันขึ้น 6 ค่ำ ถึงแรม 6 ค่ำ รวม 15 วัน เป็นวันพระราชพิธีตรียัมปวาย เป็นพิธีเริ่มการเพาะปลูกโดยบูชาพระอิศวรและพระนารายณ์

เดือน 3

วันขึ้น 5 ค่ำ บูชาพระสรัสวดีจะทำให้สติปัญญาดีขึ้น นอกจากนี้ในวันเดียวกันยังบูชาพระกามเทพ และพระวิษณุ ประชาชนจะพากันไปล้างบาปที่แม่น้ำ

วันขึ้น 15 ค่ำ เป็นวันบูชาเทพเจ้า แล้วแต่ใครศรัทธาองค์ใดก็บูชาองค์นั้น

แรม 14 ค่ำ เป็นวันคิรราตรี พวกพราหมณ์บูชาพระคเณศตลอด 24 ชั่วโมง ด้วยการอดอาหารและอดนอน

เดือน 4

วันขึ้น 15 ค่ำ เป็นวันเผาของสกปรก

แรม 1 ค่ำ เรียกวันโฮลี มีการเล่นสาดสีใส่กัน เพื่อให้เชื้อโรคสิ้นไป วันนี้อาจเรียก

ได้ว่าเป็นวันตรุษของแขก เป็นวันสนุกสนานของคนทุกวรรณะ โดยเฉพาะพวกวรรณะศูทร ถือว่าเป็นวันสำคัญมากในชีวิตของพวกเขา

แรม 15 ค่ำ เดือน 4 ถือว่าเป็นวันสิ้นปีของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

3.9 นิกายในศาสนา

นิกายในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีอยู่มากมายด้วยกันหลายนิกาย แต่ที่จะได้กล่าวถึงในที่นี้จะพูดเฉพาะนิกายใหญ่ๆ ที่มีผู้นับถืออยู่เป็นจำนวนมากเท่านั้น ซึ่งมีอยู่ 3 นิกายคือ นิกายไวษณะ (Vaisnavism) นิกายไศวะ (Saivism) และนิกายศักติ (Saktism) ดังมีรายละเอียดพอเป็นสังเขป ดังนี้

3.9.1 นิกายไวษณะ หรือไวษณพ เชื่อในการอวตารของพระนารายณ์ว่า พระนารายณ์อวตาร 24 ครั้ง เพื่อช่วยมนุษย์โลกในคราวทุกข์เข็ญ นิกายนี้เคารพบูชาพระราม พระกฤษณะ หนุมาน และพระพุทธรูป โดยอ้างว่าเป็นอวตารปางที่ 5 ของพระนารายณ์ นิกายนี้ไม่เน้นพิธีกรรม เรียกตนเองว่า เป็นศาสนาฮินดู เคารพบูชาเทพเจ้าต่างๆ และคตินิยมสร้างเทวรูปไว้บูชาแบบพหุนิยม

นิกายไวษณะนี้มีรอยเจิมหน้าผากเป็น 3 จุด เป็นเครื่องหมายแสดงความเคารพพระวิษณุ นิกายนี้มีอิทธิพลมากที่สุดในอินเดียภาคเหนือ และบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันตกของนครบอมเบย์ การเคารพพระวิษณุมีแนวปฏิบัติตามลัทธิภักตี (การเสียสละ) มากกว่าการเข้าฌาน

คัมภีร์สำคัญของนิกายไวษณะ ได้แก่ คัมภีร์สังหิตา (ประมวลบทสวดสวดดีเทพเจ้าในพิธีบูชาัญญ) คัมภีร์รามายณะและภควัทคีตา

คัมภีร์ภควัทคีตา มีสาระสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

1. สดุดีพระกฤษณะ ในฐานะทรงเป็นองค์บรมพราหมณ์ เป็นผู้ที่ฤษีทั้งปวงมุ่งเจริญภาวนาเพื่อเข้าถึงพระองค์ สำหรับประชาชนอาจเข้าถึงพระองค์ได้ด้วยการบูชาและสวดอ้อนวอน
2. หลักกรรมโยคะ คือสอนให้มนุษย์ซึ่งมีความประสงค์จะเป็นพรവാส ประกอบความเพียรกำจัดความปรารถนาดีนรอันเป็นต้นเหตุของกรรม ก็จะสามารถบรรลุความหลุดพ้นได้เช่นกัน

คณาจารย์ที่สำคัญที่ทำให้มีนิกายไวษณะมั่นคง และรุ่งเรืองในภาคใต้ของอินเดีย ได้แก่

- 1) นาถมุณี ผู้นำคนแรกของนิกายไวษณะ

2) อาลวาร์ คือ คณาจารย์ 12 คน ผู้ให้กำเนิดคัมภีร์พระเวทภาษาทมิฬ

3) รามานุจ ศิษย์คนหนึ่งของคณาจารย์อาลวาร์

นิกายไวษณะ ภายหลังได้แตกแยกออกเป็น 2 นิกาย คือ นิกายฝ่ายเหนือ เรียกว่า **วัศคไล** และนิกายฝ่ายใต้ เรียกว่า **เตนคไล**

3.9.2 นิกายไศวะ หรือนิกายที่นับถือพระศิวะ นิยมใช้มูลเถาสีขาวหรือสีเทา เขียนเป็นเส้นนอนตรงซ้อนกัน 3 เส้นที่หน้าผาก จุดหมายสูงสุดของผู้นับถือนิกายไศวะ คือ โมกษะ หรือการบรรลุความหลุดพ้นโดยการเข้าถึงความเป็นเอกภาพกับพระศิวะ นิกายนี้ประเพณีตนตามแบบ อัตตกลิมถานุโยค ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าก็เคยทดลองปฏิบัติมาแล้ว

พระศิวะ เป็นเทพเจ้าแห่งการทำลาย และเทพเจ้าแห่งการสืบพันธุ์ด้วยรูปศิวลึงค์ เป็นรูปอวัยวะเพศของผู้ชาย เป็นสัญลักษณ์ของการกำเนิด มีรูปศิวลึงค์ทำด้วยหินตั้งอยู่ในโบสถ์เป็นที่นิยมเคารพสักการะ มีเรื่องกล่าวว่าจากรูปร่างเช่นลึงค์นี้เอง องค์พระศิวะจึงปรากฏออกมาพร้อมกับพระพรหม และพระวิษณุ เทพเจ้าทั้ง 3 องค์ออกมาจากสภาพสูงสุด คือ พระพรหมหรือปรมาตมัน

นิกายไศวะ ยังแบ่งออกไปอีก เป็นนิกายย่อยๆ เช่น นิกายตรีทันทิน (นิกายนี้ยังแบ่งย่อยออกไปอีกถึง 10 นิกาย) และนิกายทศมาน พวกนับถือนิกายนี้ล้วนเป็นนักพรต

คัมภีร์สำคัญของนิกายไศวะ มีดังต่อไปนี้

- 1) คัมภีร์อาตมะ (บทสวดเป็นคาถาอาคม บทโต้ตอบระหว่างพระศิวะกับพระอุมา)
- 2) คัมภีร์โศลกอาปิลัม (ภาษาทมิฬ)
- 3) คัมภีร์มหาภารตะ และเศวตัสวตา อุปนิษัท (ภาษาสันสกฤต)

นิกายไศวะนี้ ภายหลังแตกแยกออกเป็นนิกายใหญ่ 2 นิกาย ดังนี้

- 1) นิกายฝ่ายเหนือ เรียกว่า **“กัษมิไศวะ”** ผู้นำชื่อ วสุคุปตะ นิกายนี้เชื่อว่าพระศิวะเป็นเทพเจ้าสูงสุดองค์เดียว และทรงแฝงอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างในโลก
- 2) นิกายฝ่ายใต้ เรียกชื่อว่า **“สิงคายัต”** ผู้นำชื่อ ลกุลิตะ นิกายนี้นับถือนวตารของพระศิวะ เชื่อว่าผู้นำของเขา คือ นวตารของพระศิวะ

3.9.3 นิกายคัถิ

นิกายนี้นับถือมเหสีของจอมเทพ 3 องค์ คือ พระนางสุรัสวดี มเหสีของพระพรหม พระนางอุมา มเหสีของพระศิวะ และพระนางลักษมี มเหสีของพระวิษณุ คำว่าคัถิ แปลว่า อำนาจ หรือ สมรรถนะ หรือ พลัง หมายถึงพลังที่จะนำความสำเร็จดังประสงค์มาให้ผู้ที่นับถือคัถิ ทั้งนี้ก็เพราะเชื่อว่าทุกสิ่งในโลกล้วนแต่มีของคู่กัน เช่น มีร้อนก็มีหนาว มีด-สว่าง สุข-ทุกข์ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อมีเทพฝ่ายชายก็ต้องมีเทพฝ่ายหญิงเป็นของคู่กัน เทพฝ่ายชายจะเก่งกล้าสามารถ หรือ สูงส่งเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับมเหสีของเทพองค์นั้นสนับสนุนด้วย อีกประการหนึ่งการที่จะอ่อนน้อม เทพฝ่ายชายให้ช่วยเหลือดังความปรารถนาของตนนั้นสำเร็จได้ยาก เพราะโดยทั่วไปผู้ชายมักจะใจแข็งมากกว่าผู้หญิง จึงควรเข้าทางมเหสีของเทพองค์นั้นๆ จะดีกว่า ง่ายกว่า เรียกว่ามีความหวังมากกว่า จึงเป็นเหตุให้เกิดนิกายคัถิขึ้นมา แต่ผู้ที่นับถือนิกายนี้ก็ไม่ต้องนับถือมเหสีของเทพทุกองค์พร้อมกันไป จะนับถือมเหสีของเทพองค์ใดก็ได้ตามที่ตนนับถือ เช่น นิกายไศวะก็นับถือพระนางอุมาเป็นคัถิ นิกายไวษณะ ก็ยกพระนางลักษมีเป็นคัถิ เป็นต้น แต่โดยทั่วไปคนส่วนใหญ่จะนับถือพระนางอุมายิ่งกว่าเทพองค์อื่นๆ เพราะพระนางเป็นมเหสีของพระศิวะ เทพเจ้าที่คนกลัวเกรงดังกล่าวมาแล้ว ดังนั้นพระนางอุมาจึงมีพระนามหลายอย่างคู่กับพระศิวะ เช่น มหาเทวี คู่กับมหาเทพ โยคินี คู่กับมหาโยคี ชคันมาตรี (มารดาของโลก) คู่กับอัสวร ทูรคา หรือ ไกรวี คู่กับไภรวะ (ผู้นำกลัว) กาลี (ผู้ทำลาย) คู่กับมหากาล เป็นต้น

การบูชาของนิกายคัถิ ก็แปลกกว่าการบูชานิกายอื่นๆ เช่น ตัดคอแพะบูชาเจ้าแม่กาลี หรือการประกอบพิธีกรรมด้วยปัญจมุม หรือ “ม” 5 ประการ คือ มัทยะ หรือมทิตรา น้ำเมา มางสะ เนื้อสัตว์ ตลอดจนทั้งมัตสยะ เนื้อปลา มันตระพราสาทที่จะทำให้เกิดความกำหนัด มุทระ แสดงถ่ายอุจจาระ และไมถุน เสพเมถุน ทั้งนี้ก็เพราะเชื่อกันว่าเจ้าแม่กาลีทรงโปรดการบูชายัญ และการเสพเมถุน ดังนั้นการประกอบกิจดังกล่าวจึงทำให้พระนางพอพระทัย และอีกจุดประสงค์หนึ่งก็เพื่อให้เบื่อหน่ายในกาม โดยสนองความต้องการให้เต็มทีที่จะมาถึงจุดเบื่อหน่ายแบบหนามยอกเอาหนามบ่ง ส่วนผู้ที่นับถือเจ้าแม่องค์อื่นก็นำไปปฏิบัติเช่นกัน จะได้ไม่น้อยหน้าพวกที่ปฏิบัติแบบลามกนี้เรียกว่า พวกวามาจารี ส่วนพวกปฏิบัติอย่างสุภาพไม่ลามกก็เรียกว่า พวกทักษิณาจารี

3.10 สัญลักษณ์ของศาสนา

สัญลักษณ์ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่สำคัญและเป็นกลางๆ ที่ทุกนิกายยอมรับก็คือ เครื่องหมายอันเป็นอักษรเทวนาครี ที่อ่านว่า “โอม” คำว่า “โอม” เป็นคำที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู อันหมายถึงพระเจ้าทั้ง 3 คือ “อ” อักษร ได้แก่ พระวิษณุหรือพระนารายณ์ “อุ” อักษร ได้แก่ พระศิวะหรือพระอิศวร “ม” อักษร ได้แก่ พระพรหม เพราะฉะนั้น อ+อุ+ม เท่ากับ “โอม” สัญลักษณ์ดังกล่าวนี้บางครั้งเรียกว่า “สวัสติ” หรือ “สวัสตีกะ”

เครื่องหมาย “โอม” สัญลักษณ์แห่งพลังทั้ง 3 อัน หมายถึง พระพรหม พระวิษณุ และพระศิวะ

3.11 สถานะปัจจุบันของศาสนา¹

นับตั้งแต่อินเดียถูกจักรวรรดิอิสลามปกครอง ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู จึงไม่ได้รับการอุปถัมภ์ และขาดการปรับปรุงพัฒนา จนเกือบจะล่มสลาย สาเหตุหลักเนื่องจากคนวรรณะพราหมณ์ ลุ่มหลงในอำนาจและผลประโยชน์ และต่อมาอินเดียตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษในปี ค.ศ. 1857 เป็นเวลา 200 ปี ยิ่งทำให้ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ขาดเอกภาพ เพราะถูกผู้ปกครองกดขี่ ดูไปแล้วศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแทบจะไม่มีบทบาทเหมือนเดิม ทำการปรับปรุงจุดบกพร่องต่างๆ จนเกิดมีขบวนการปฏิรูปศาสนาขึ้นมา โดยประยุกต์คำสอนในคัมภีร์พระเวทให้ใช้ได้กับชีวิตประจำวันอย่างกลมกลืน ขบวนการต่อสู้นำไปสู่ทางการเมือง เพื่อเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษ ขบวนการปฏิรูปศาสนาเหล่านี้ ได้แก่

¹ สุชีพ ปุญญานุภาพ. ประวัติศาสนา, 2511 หน้า 489-496.

3.11.1 ขบวนการพรหมสมาช

สมาคมนี้เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2371 โดย राम โมहन รอย เป็นผู้ก่อตั้ง ณ เมืองกัลกัตตา หลักการใหญ่ของสมาคมพรหมสมาช คือ

1. เป็นเอกเทวนิยม ถือว่าเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่มีองค์เดียวคือ พระพรหม พระองค์ทรงมีตัวตนและไม่เคยอวตารลงมาเป็นอะไรเลย
2. เชื่อว่าอาตมมัน ไม่ตาย
3. เชื่อว่าในความหลุดพ้น โดยการสำนึกผิดและทำความดี
4. ปฏิเสธคำสอนเรื่องสังสาร ประเพณีกumarสมรสและระบบวรรณะ
5. สนับสนุนให้หญิงหม้ายแต่งงานได้ และออกกฎหมายห้ามชายมีภรรยาหลายคน และห้ามทำพิธีสตี (พิธีหญิงหม้ายต้องชดเชยกองไฟตายตามสามี)

ในปี พ.ศ. 2408 สมาคมนี้ได้แตกแยกเป็น 2 สาย คือ อาทิพรหมสมาช โดยมี เทเพนทร-นาถตะกอร์เป็นผู้นำสาขานี้มุ่งรักษาหลักการดั้งเดิมของสมาคมไว้และอีกสาขาหนึ่งคือ สาธารณ-พรหมสมาช ภายใต้การนำของ เกษัจจันทร์เสน สาขานี้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้าง อย่างเช่น เกษัจจันทร์เสนได้ประดิษฐ์สัญลักษณ์ของนิกายนี้ขึ้นมาใหม่ เป็นรูปตรีศูล ไม้กางเขนและดวงจันทร์เสี้ยว เป็นเชิงรวม 3 ศาสนา คือ ฮินดู คริสต์ อิสลาม เข้าด้วยกัน และบางครั้ง จันทรเสนก็แสดงตนว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระเยซูคริสต์ แต่เมื่อถึงแก่กรรมได้ออกพระนามพระเจ้าจนวาระสุดท้าย

3.11.2 ขบวนการอารยสมาช

สวามี ทยานันทะสรัสวดีเป็นผู้ตั้งขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2418 ณ เมืองบอมเบย์ หลักการใหญ่ของสมาคมนี้ ถือคำสอนในคัมภีร์พระเวทเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ ได้นำเอาพระเวทขึ้นมาศึกษาอย่างจริงจัง และได้นำศาสนาขึ้นมาเป็นอุดมการณ์ของชาติเทพเจ้ามีลักษณะเป็นเอกนิยม ให้ความเคารพพระพรหม ปฏิเสธระบบวรรณะ ทฤษฎีอวตารและกumarสมรส อนุญาตให้หญิงหม้ายแต่งงานใหม่ได้

3.11.3 ขบวนการกฤษณะมิชชั่น

สมาคมนี้มีศรัทธากฤษณะ สวามีวิเวกานันทะ เป็นผู้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2440 ยึดหลักการประนีประนอม ยอมรับคำสอนของทุกศาสนาที่มีผู้นับถือในอินเดียว่าไม่มีความขัดแย้งกัน

เป็นศาสนาแห่งความนิรันดร์ เน้นการเข้าถึงคัมภีร์อุปนิษัท หรือ เวทานตะ และเน้นหลักอธิบายพระเวท โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความสามัคคีในชาติ ความเสมอภาคทางสังคม เศรษฐกิจ การบริการสังคม และเพื่อเข้าถึงพระเจ้า

3.11.4 ขบวนการสรโทย

นำโดย มหาตมะ คานธี ได้นำหลักอหิงสาเป็นอุดมการณ์ให้ปรากฏในบุคคลและสังคม ขบวนการเหล่านี้นอกจากปฏิรูปศาสนาฮินดูแล้วยังได้นำการต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชกลับคืนมาจนสำเร็จ ทำให้ประเทศอินเดียได้รับรัฐบาลที่มาจากคนในศาสนาฮินดูเป็นผู้บริหารประเทศ แต่เนื่องจากคำสอนอุดมคติและรูปแบบการดำเนินชีวิต รวมทั้งความเชื่อถือแตกต่างกันของศาสนาต่างๆ ที่มีอยู่ในอินเดีย เช่น ศาสนาฮินดู ศาสนาอิสลาม ศาสนาซิกข์ เป็นต้น จึงเกิดปัญหาความขัดแย้งลุกลามเป็นการปะทะกันอย่างกว้างขวางอยู่เสมอ เช่น กรณีมัสดิปาปรี ระหว่างอิสลามกับฮินดู กรณีการบุกรุกวิหารทองคำเมืองอมฤตสระ ระหว่างซิกข์กับฮินดู เป็นต้น

ในด้านการเผยแผ่ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูไปยังนานาประเทศนั้น สมาคมพระเวท คีตาอาศรม และสมาคมหะเสกฤษณะ เป็นต้น ได้ทำกิจกรรมและมีสมาชิกอยู่ทั่วโลก ปัจจุบันศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีศาสนิกอยู่ประมาณ 790 ล้านคน ประชากรอินเดียมากกว่า 80% นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และยังมีชาวฮินดูในประเทศอื่นๆ เช่น ปากีสถาน บังคลาเทศ เป็นต้น

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 3 ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบฝึกปฏิบัติประกอบวิชาศาสนศึกษา บทที่ 3 แล้วจึงศึกษาในบทที่ 4 ต่อไป